

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální patologie a sociologie

Sociální a psychologické důsledky výkonu trestu odnětí svobody

Bakalářská práce

Autor: Lenka Mikešová
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální patologie a prevence
Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Tereza Raszková
Oponent práce: PhDr. Stanislav Pelcák, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Lenka Mikešová

Studium: P17P0364

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální patologie a prevence

Název bakalářské práce: **Sociální a psychologické důsledky výkonu trestu odnětí svobody**

Název bakalářské práce AJ: Social and psychological sequels of imprisonment

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá sociálními a psychologickými důsledky výkonu trestu odnětí svobody pro vězněné osoby. Teoretická část práce vymezuje základní i související pojmy, například penitenciární péče, resocializace, prizonizace. Věnuje se terciární prevenci a možnostem jejího uplatnění, včetně její efektivity. Empirická část práce představuje výsledky kvalitativního průzkumného šetření.

BIEDERMANOVÁ, Eva a PETRAS, Michal. Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. 98 s. Studie. ISBN 978-80-7338-115-8. FISCHER, Slavomil. Etopedie v penitenciární praxi. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2006. 183 s. Acta Universitatis Purkynianae; 123. Studia paedagogica. ISBN 80-7044-772-9. HÁLA, Jaroslav. Úvod do teorie a praxe vězeňství. 2., dopl. vyd. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2006. 183 s. ISBN 80-86708-30-6. KALVODOVÁ, Věra. Trest odnětí svobody a jeho výkon. Praha: Wolters Kluwer, 2016. 189 s. Právní monografie. ISBN 978-80-7552-163-7. LATA, Jan. Účel a smysl trestu. Praha: LexisNexis, 2007. 114 s. ISBN 978-80-86920-24-5. VÁGNEROVÁ, Marie. Psychopatologie pro pomáhající profese. 5. vyd. Praha: Portál, 2012. 870 s. ISBN 978-80-262-0225-7.

Garantující pracoviště: Katedra sociální patologie a sociologie,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Tereza Raszková

Oponent: PhDr. Stanislav Pelcák, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 13.2.2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce Mgr. et Mgr. Terezy Raszkové samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 10. 5. 2020

Lenka Mikešová

Poděkování

Ráda bych na tomto místě vyjádřila poděkování Mgr. et Mgr. Tereze Raszkové za její pomoc, ochotu a trpělivost při vedení mé bakalářské práce a za mnoho cenných informací, které mi poskytla nebo pomohla získat.

Lenka Mikešová

Anotace

MIKEŠOVÁ, Lenka. *Sociální a psychologické důsledky výkonu trestu odnětí svobody*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2020. 79 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zaměřuje na sociální a psychologické důsledky výkonu trestu odnětí svobody na vězněné osoby. Jsou zde vymezeny základní i související pojmy s výkonem trestu odnětí svobody, jako jsou resocializace, penitenciární péče či prizonizace. Závěrečná práce se zabývá především terciární prevencí, způsoby a možnostmi jejího uplatnění v praxi, včetně její efektivity.

Jako doplnění teoretické části slouží průzkumné šetření s osobami s trestní minulostí, které se snaží přiblížit prožívání zmíněných osob v průběhu jejich uvěznění a atmosféru, která ve výkonu trestu odnětí svobody panovala. Dále zjišťuje způsob, jakým s nimi pracoval vězeňský personál či různé neziskové organizace, případně jak dané aktivity osoby s trestní minulostí hodnotí s ohledem na jejich přípravu na propuštění a jejich další život.

Klíčová slova: trest odnětí svobody, prizonizace, péče penitenciární, péče postpenitenciární

Annotation

MIKEŠOVÁ, Lenka. *Social and psychological sequels of imprisonment*. Hradec Králové: Faculty of Education. University of Hradec Králové, 2020. 79 pp. Bachelor Thesis.

This bachelor thesis is focused on social and psychological sequels of imprisonment in relation to imprisoned ones. There are defined fundamental and related concepts as well, for example re-socialization, penitentiary care or negative influence of imprisonment. Bachelor thesis is mainly dealing with tertiary prevention, ways and possibilities of its use in practice, include its effectiveness.

As a supplement of the theoretical part is added a research survey among persons with criminal past which is trying to get closer to their feelings during imprisonment and the atmosphere in prison. It also finds out the way how prison staff or different non-profit organizations operated with these people, eventually how imprisoned ones evaluate these activities regarding to their preparation for release from prison and their next life out of the prison.

Key words: imprisonment, negative influence of imprisonment, penitentiary care, post-penitentiary care

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, dizertačními a habilitačními pracemi na UHK) a rektorským výnosem č. 9/2020 (Přechodná změna způsobu odevzdání bakalářských a diplomových prací).

Datum:

Podpis studenta:

Obsah

Úvod.....	9
1 Trest a jeho pojetí ve společnosti.....	12
2 Výkon trestu odnětí svobody	14
3 Práce s odsouzenými ve výkonu trestu	18
3.1 Osobnost pachatelů trestných činů.....	19
3.2 Programy zacházení	21
4 Sociální a psychologické důsledky výkonu trestu odnětí svobody.....	24
5 Jevy provázející výkon trestu odnětí svobody	28
5.1 Vězeňský argot.....	28
5.2 Užívání nelegálních návykových látek ve věznicích	30
5.3 Kriminální tetování	33
6 Důsledky výkonu trestu odnětí svobody po propuštění.....	35
7 Postpenitenciární péče	37
8 Alternativní tresty	41
9 Průzkumné šetření.....	44
Závěr	66
Seznam použitých zdrojů	67
Přílohy.....	72

Úvod

Problematikou výkonu trestu odnětí svobody se zabývá penologie neboli věda o výkonu trestu a jeho účincích, dělí se na fázi penitenciární a postpenitenciární (Raszková, Hoferková, 2018). S výkonem trestu úzce souvisí i vědní obor kriminologie, někteří autoři dokonce zastávají názor, že penologie je pouze její součástí. Důležitou roli hrají samozřejmě trestněprávní předpisy, které vymezují trestné činy, průběh trestního řízení a dále i pravidla výkonu trestu odnětí svobody. Při práci s odsouzenými je dále užíváno poznatků z mnoha dalších vědních oborů, z nichž příkladem mohou být lékařské vědy, psychologie, speciální pedagogika, či sociální práce.

Smyslem trestu odnětí svobody se zabývá především Lata ve své publikaci *Účel a smysl trestu*, která byla vydána roku 2007. Na tuto problematiku se snaží odpovědět nejen prostřednictvím kriminálních věd, ale také s užitím poznatků z řady dalších vědních disciplín, kterými jsou například filosofie, sociologie, psychologie a další. Kromě historie trestání srovnává trest s dalšími opatřeními způsobujícími újmu a rozebírá dále i velké množství teorií trestu. Zabývá se vybranými trestněprávními problémy, například oficiálně nedeklarovanými funkcemi trestu, účelem trestu a jeho spravedlností, ukládáním trestů. V samostatné kapitole také pojednává o vybraných trestněprávních institutech významných z hlediska účelu trestu, tedy o ochranných opatřeních, diferenciaci věznic, podmíněném propuštění a přísnějším trestání zvláště nebezpečných recidivistů.

Velice důležitou publikací pro tuto tematiku je kniha Hály *Úvod do teorie a praxe vězeňství* z roku 2006. Autor zde vychází ze svých předchozích prací a vlastních zkušeností ve Vězeňské službě České republiky, kde působil jako vězeňský psycholog. Nastínil výkon vazby a trestu odnětí svobody, jakožto psychosociální problém, jejich funkci, práci Vězeňské služby, a také problematiku HIV/AIDS ve vězení. Popisuje zacházení s vězni, včetně konkrétních programů zacházení, jejich vzdělávání (profesní i všeobecné) i nabízené volnočasové aktivity. Rozebírá také problematiku propouštění z vazby a trestu odnětí svobody.

Další významnou publikací je kniha Kalvodové *Trest odnětí svobody a jeho výkon*, která vyšla v roce 2016. V ní se autorka zabývá postavením trestu odnětí svobody v sankčním systému trestního práva, problémy, které jsou s výkonem tohoto trestu spojené a zamýšlí se nad možnostmi jejich řešení.

Fischer se prací s odsouzenými zabývá v knize *Etopedie v penitenciární praxi*, vydané v roce 2006. Kromě základních pojmů a souvislostí objasňuje etiologii delikventního chování a faktory zvyšující jeho pravděpodobnost. Zabývá se také psychickými charakteristikami delikventů a typologií delikventních subkultur. Věnuje se penitenciárnímu procesu, především psychosociálním problémům, které přináší obvinění, vazební uvěznění a výkon trestu odnětí svobody, zamýšlí se nad sociálními specifiky výkonu trestu odnětí svobody. Dále již specifikuje etopedické působení v penitenciární praxi a zkoumá možnosti etopedické práce v průběhu vazebního uvěznění a v rámci výkonu trestu odnětí svobody. Svou knihu doplňuje také vybranými ukázkami z etopedické penitenciární praxe, například ukázkou reakce na vazební uvěznění a ukázkami produktů činnosti vězeňské subkultury.

Obsáhlá publikace Vágnerové *Psychopatologie pro pomáhající profese* z roku 2012, poskytuje náhled na velké množství témat, která souvisí (nebo mohou souviset) s výkonem trestu odnětí svobody. Těmi jsou například poruchy jednotlivých psychických funkcí a vybrané duševní a behaviorální poruchy, které se u odsouzených mohou vyskytovat a je potom nutné s těmito osobami zacházet specifickými způsoby. Podobně tomu je také u nemocných a zdravotně postižených osob. Pracovník Vězeňské služby by se tedy měl orientovat i v těchto tématech. Autorka dále rozebírá psychologickou problematiku odlišného životního stylu, včetně problémů spojených s nevhodným působením rodiny nebo společnosti, které mohou být mnohdy příčinou, proč se jedinec chová delikventně, podobně jako tomu je u pracovních a ekonomických problémů. Důležitým tématem jsou také závislosti, a to látkové i nelátkové. U velké části odsouzených se totiž projevuje alkoholismus, toxikomanie, nikotinismus či gamblersství. Zmíněno je zde rovněž sociální postavení člověka, který přišel z výkonu trestu, možná pomoc a terapeutická práce s trestanými.

Důležitým zdrojem informací jsou také publikace Raszkové a Hoferkové *Kapitoly z penologie I, II*, které byly vydány roku 2018 a 2014. První, obecnější kniha se zabývá penologií jakožto vědním oborem, popisuje její vývoj, zásady a funkce trestu, srovnává penologické systémy. Dále se soustřeďuje na Vězeňskou službu České republiky a její úkoly, na profilaci věznic. Druhá publikace konkretizuje penitenciární výchovné postupy a programy zacházení s odsouzenými, výkon zabezpečovací detence, a především psychické a sociální důsledky výkonu trestu odnětí svobody. Nachází se zde také kapitola věnovaná postpenitenciární péči, či funkci Probační a mediační služby v České republice a výkonu alternativních trestů.

Základní legislativou, týkající se výkonu trestu odnětí svobody, je *Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník*, který obsahuje skutkové podstaty trestných činů, *Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)*, který upravuje normy a pravidla trestního řízení a *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů*, soustřeďující se již přímo na výkon trestu odnětí svobody ve věznicích a zvláštních odděleních vazebních věznic.

Téma bakalářské práce jsem zvolila z toho důvodu, že mě daná problematika zajímá a bylo pro mě velmi přínosné seznámit se se zdroji a publikacemi, které se tímto tématem zabývají. Domnívám se, že v rámci studijního oboru Sociální patologie a prevence je penologie důležitou oblastí, proto jsem se ve své práci snažila do tohoto oboru proniknout, právě s ohledem na sociální a psychologické důsledky výkonu trestu odnětí svobody.

Ve své podstatě je trestání pachatelů trestných činů nevyhnutelnou součástí života každé lidské společnosti, ve které se vždy objeví jedinci porušující její normy. Na druhou stranu je potřeba se zabývat i tím, jak odsouzení k nepodmíněnému trestu odnětí svobody tento postih vnímají, jaký má dopad na jejich život po propuštění z vězení a zda tedy plní svůj účel, kterým je náprava odsouzeného takovým způsobem, aby se začlenil do společnosti a již dále nepáchal trestnou činnost.

V souvislosti s negativními dopady věznění je v současné době trendem nahradit v největší možné míře trest odnětí svobody různými druhy alternativních trestů. Kromě zmírnění negativních důsledků pro sociální status odsouzeného a jeho psychiku je tento způsob trestání volen také proto, aby stát vynakládal co nejnižší prostředky na jeho potrestání.

Cílem bakalářské práce je zjistit sociální a psychologické důsledky, které uvěznění pro odsouzeného má, a to jak během výkonu trestu odnětí svobody, tak i poté, co je propuštěn na svobodu, ať už v rámci podmíněného propuštění po vykonání určité části trestu, nebo po vykonání trestu v soudem určené délce. Práce může být určena studentům oborů, kterými jsou například resocializační pedagogika, sociální patologie a prevence, případně sociální práce, nebo širší veřejnosti, která se o danou problematikou zajímá.

1 Trest a jeho pojetí ve společnosti

Trestem obecně rozumíme újmu nebo jiný nepříjemný důsledek jednání, které porušuje normy společnosti či určité sociální skupiny. Tresty jsou užívány v rámci fungování různých sociálních systémů, a to například v rodinách, ve školství, ve sportu, a především v právních systémech států. Aby společnost fungovala, je třeba stanovit určitá pravidla a zajistit, aby je její členové dodržovali. Kriminalita je jev, který provází lidskou společnost od jejího počátku, jak o tom svědčí nejrůznější trestněprávní písemnosti a kroniky. Užívání trestů se tedy pojí k fungování společnosti již od počátku vzniku systému, který jako „společnost“ můžeme nazývat. Nežádoucí chování bylo již odnepaměti tímto způsobem potlačováno a tento systém se zachoval až do dnešních dob, ačkoliv se postupem času pohledy na trestání vyvíjely.

Počátky výkonu trestu odnětí svobody jsou spojeny především s náboženstvím, které v životě tehdejší společnosti hrálo zásadní roli. Jak uvádí Lata (2007), spáchání zločinu rozhněvalo božstvo a k jeho usmíření vedlo pouze potrestání pachatele tohoto činu. Poukazuje ale také na fakt, že daný trest proto nemusel být nutně přísnější nebo méně humánní, jeho hlavním účelem byla náprava hříšníka, která vedla k jeho záchraně před zatracením, ne odplata.

Středověk byl typický odstrašujícím charakterem trestání, což se projevovalo krutostí, brutalitou a prezentací těchto praktik na veřejnosti. Efektivita trestání byla spatřována především v intenzitě trestu a v tom, jak se potrestání zločince odrazí na chování ostatních ve společnosti. Lata (2007) v tomto případě zdůrazňuje dvě roviny, kterými bylo pohlíženo na trest, a to rovinu nápravnou a odplatnou, s tím, že nápravná rovina nebyla zacílena přímo na konkrétního pachatele, ale spíše na celou společnost. Raszková a Hoferková uvádí, že často ukládaným trestem byl trest smrti, nejčastěji prováděný setnutím hlavy, oběšením, upálením, vyhladověním, lámáním v kole a dalšími krutými způsoby, jejichž brutalita obvykle souvisela se závažností spáchaného zločinu. Zajímavou, ač hrůznou skutečností je, že v této době byly tímto způsobem souzeny také děti a lidé duševně nemocní. Pro středověk je typický také institut psance, tedy jedna „z nejstarších forem vyloučení jedince ze společnosti. Psancem byla osoba, jež neměla nárok na životně důležité prostředky, nikdo ze společnosti ji nesměl chránit a podporovat“ (Raszková, Hoferková, 2018, s. 21).

Jak dále zmiňují uvedené autorky (2018), trest odnětí svobody se v této době téměř nepoužíval, a to z důvodu vysokých nákladů spojených s vězněním. Zároveň ještě nebyla zřízena místa pro výkon tohoto trestu.

Také v 17. a 18. století se stále trestalo po vzoru středověkého pojetí. Každý trestný čin byl považován především za útok na vládcu, který jakožto vrcholná autorita měl dohlížet na zajištění míru a pokoje v jemu svěřeném společenství lidí, a který pachatel svým protiprávním chováním narušoval. Panovník svou pomstu vykonal veřejným mučením odsouzeného, čímž zároveň demonstroval svou sílu a nadřazenost před svými poddanými a utužoval tak jejich respekt. I v tomto období tedy hrál hlavní roli odstrašující charakter trestu.

Můžeme si pouze domýšlet, jakým způsobem na odsouzené působil tento systém trestání. Nutné je si také uvědomit, že tento ohled především nehrál v té době žádnou, nebo téměř žádnou roli. Trest nebyl pojímán jako systematické působení na odsouzeného, sloužící ke změně v jeho chování a prevenci možné recidivy. Jeho účelem bylo zadostiučinění oběti, pomsta panovníka, a především odstrašení širší veřejnosti před možným spácháním podobného činu.

Podle Kalvodové (2016) se vězení jako způsob výkonu trestu začalo objevovat od poloviny šestnáctého století, avšak trest odnětí svobody v podobě, ve které jej známe dnes, vznikl přibližně na konci osmnáctého století. Důležité pro jeho formování bylo i období počátku devatenáctého století, kdy zásadní otázku představovala především humanizace výkonu tohoto trestu a zlepšení jeho efektivity. Trest odnětí svobody získal dominantní postavení v systému sankcí, a to až přibližně do poloviny dvacátého století, kdy se začal objevovat „nový trend v přístupu k trestu odnětí svobody“. Tím můžeme rozumět rozvoj alternativních způsobů trestání a směřování k restorativní justici.

Aby jakýkoliv trest měl vůbec nějaký smysl, musí být především uložen s rozvahou, po vyhodnocení veškerých okolností, polehčujících i přitěžujících, musí se jednat o individuální přístup. Musí tedy být zřejmé, jaký má smysl, a zda se dá očekávat úplná nebo alespoň částečná náprava odsouzeného. Trest ze své podstaty nemá být příjemný tomu, vůči komu směřuje, neboť byl uložen za příkoří, jehož se pachatel trestného činu dopustil vůči někomu či něčemu, čímž způsobil určitou újmu. Je tedy na místě, aby i pachateli za trest po řádném posouzení následků jeho protiprávního jednání byla způsobena újma. V dnešním právním státě již neplatí rčení „oko za oko, zub za zub“, ale trest by měl svojí razancí odpovídat závažnosti trestného činu (Kalvodová, 2016).

2 Výkon trestu odnětí svobody

Dopustí-li se dospělý svéprávný člověk závažného protiprávního jednání, které je kvalifikováno podle zákona č. 40/2009 Sb., Trestního zákoníku jako zločin, je po provedeném přípravném řízení podána státním zástupcem obžaloba k soudu a pachatel je souzen příslušným okresním soudem nebo krajským soudem. Soud v průběhu soudního řízení zkoumá, mimo jiné, důsledky spáchaného trestného činu pro osobu poškozenou, a dále také společenskou nebezpečnost tohoto protiprávního jednání, a tedy i obecně společenskou nebezpečnost osoby pachatele. Následně, je-li obžalovaný shledán vinným, může být odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody.

Jak je uvedeno ve článku 90 Ústavy České republiky a ve článku 40, odst. 1 Listiny základních práv a svobod, jediným subjektem, který je oprávněn rozhodnout o vině a trestu za trestné činy je soud. Ve článku 39 Listiny základních práv a svobod je také zdůrazněno, že pouze zákon stanovuje, jaké jednání je trestným činem a jaký trest za jeho spáchání lze uložit (Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, Usnesení č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod).

Poté, co odsuzující rozsudek, kterým bylo rozhodnuto o uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody, nabyl právní moci, měl by odsouzený učinit veškeré potřebné kroky k zajištění všech svých naléhavých osobních a pracovních záležitostí na dobu, po kterou bude ve výkonu trestu. Jakmile je totiž rozhodnutí pravomocné, bude mu v nejbližších dnech soudem doručen pokyn k nástupu do výkonu trestu již v konkrétní věznici. Měl by s touto skutečností seznámit svou rodinu a své nejbližší, nahlásit nástup do vězení zaměstnavateli, případně úřadu práce a zařídit si potřebné lékařské prohlídky či ošetření, protože po dobu výkonu trestu může být řešení mnoha jeho záležitostí problémem. Již tato první fáze často představuje pro odsouzeného velmi nepříjemnou psychickou zátěž, neboť si uvědomuje, že bude po dobu uvěznění vytržen ze svého domácího prostředí, bude odloučen od své rodiny a přátel a pokud byl dosud zaměstnán, tak o toto zaměstnání patrně přijde. Navíc je často vystaven tlaku možné stigmatizace, například právě ze strany bývalých kolegů, sousedů nebo známých. Samozřejmě každý vnímá tyto průvodní jevy jiným způsobem.

Soud by měl v rámci trestního řízení vyhodnotit s ohledem na osobnost odsouzeného, jaký trest bude v daném případě nejvhodnější a nejefektivnější. Naplněny musí být základní funkce výkonu trestu odnětí svobody, a to izolace pachatele trestného činu, prevence pokračování v páchání trestné činnosti nebo páchání dalších trestných činů a zejména funkce resocializační, jejímž smyslem je pachatele napravit a odradit od páchání další trestné činnosti. Odsouzený by si měl, buď sám, nebo v rámci působení odborného personálu uvědomit závadovost a nevhodnost svého kriminálního jednání, získat objektivní náhled na příkoří, která způsobil svým činem zejména oběti trestného činu, včetně jejího okolí, ale i například závažné škody na majetku a podobně. Pokud odsouzený není schopen potřebné empatie, což se mnohdy skutečně stává, je třeba, aby alespoň pochopil, že páchat trestnou činnost se mu nevyplatí. Proto by výše trestu se všemi jeho důsledky měla být zcela neadekvátní tomu, co svou trestnou činností získal.

Vězeňská zařízení se dělí na věznice a vazební věznice, přičemž ve věznicích zpravidla dochází k výkonu trestu odnětí svobody (ale může se zde také vyskytovat oddělení pro výkon vazby) a vazební věznice slouží pro výkon vazby. Hála (2006, s. 46) definuje pojem věznice jako „*relativně velmi zřetelně a pevně ohraničený materiální a psychosociální prostor*“. Tímto rozumíme, že se jedná o prostředí, ze kterého se člověk nemůže svévolně vzdálit fyzicky, a do značné míry ani psychicky, a to i pokud jde o nevyhnutelné interakce s ostatními odsouzenými nebo s personálem věznice. Navíc i existenční prostor odsouzeného v rámci věznice je pevně dán a vymezen, stejně jako je přesně stanoven jeho denní program.

Trest odnětí svobody je v České republice vykonáván ve věznicích, které se od roku 2017 dělí na dva typy, a to na věznice s ostrahou a věznice se zvýšenou ostrahou, přičemž v ostraze nalezneme systém tří oddělení, lišících se od sebe stupněm zabezpečení. Těmito odděleními jsou oddělení s nízkým stupněm zabezpečení, oddělení se středním stupněm zabezpečení a oddělení s vysokým stupněm zabezpečení (Generální ředitelství Vězeňské služby ČR, 2020a, online). Věznice se liší nejen stupněm ostrahy, ale také režimem a možnostmi pracovního zařazení. Vězněná osoba je soudcem zařazena vždy do určitého typu vězeňského zařízení podle závažnosti spáchaného trestného činu. Do jakého typu zařízení je odsouzený zařazen, je uvedeno přímo ve výroku rozsudku soudu.

V jiné věznici bude svůj trest vykonávat odsouzený, který se dopustil například nedbalostního trestného činu ublížení na zdraví tím, že způsobil dopravní nehodu, při níž zahynul člověk, svého činu hluboce lituje a sám od té doby bojuje s psychickými problémy. Do jiné věznice bude zařazen pachatel loupežného přepadení, který pro malý finanční obnos svoji oběť brutálně ubije, poté svůj čin bagatelizuje a jeví známky naprosté emoční plochosti.

Raszková a Hoferková uvádí, že když odsouzený nastoupí do výkonu trestu odnětí svobody, je nejprve umístěn do nástupního oddílu, kde je mu provedena vstupní lékařská prohlídka a je poučen o svých právech a povinnostech, seznámen s řádem výkonu trestu odnětí svobody a s vnitřním řádem věznice. Poté tým odborníků sestavuje jeho penitenciární diagnózu, jejímž výsledkem je komplexní zpráva o odsouzeném, podle které se sestavuje program zacházení, přesně na míru každému odsouzenému. Na nástupním oddílu odsouzený stráví přibližně jeden týden, nejdéle však dva týdny. Poté je odsouzený zařazovací komisí, kterou tvoří odborní zaměstnanci věznice, přidělen ke konkrétnímu vychovateli a zařazen do příslušné skupiny odsouzených (Raszková, Hoferková, 2018).

Výkon trestu odnětí svobody je upravován zákonem č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. Tento zákon stanovuje základní pravidla výkonu trestu, práva a povinnosti odsouzených, způsob, jakým probíhá vzdělávání odsouzených a jejich zaměstnávání i jak s nimi musí být zacházeno. Jsou v něm uvedeny také dvě klíčové zásady výkonu trestu, které odsouzeným zajišťují, že s nimi bude zacházeno humánním způsobem tak, aby trest co nejméně poškodil jejich osobnost, a především aby byl přínosem pro společnost tím, že usiluje o řádný budoucí život odsouzeného. Hlavní zásady výkonu trestu jsou uvedeny v § 2 tohoto zákona:

- *„Trest může být vykonáván jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti odsouzeného a omezuje škodlivé účinky zbavení svobody; tím však nesmí být ohrožena potřeba ochrany společnosti.“*
- *„S odsouzenými ve výkonu trestu se musí jednat tak, aby bylo zachováno jejich zdraví, a pokud to doba výkonu trestu umožní, podporovaly se takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem“* (Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů).

Další podrobnosti k výkonu trestu odnětí svobody jsou specifikovány ve Vyhlášce Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody. Zde jsou uvedena konkrétní pravidla pro přijímání odsouzených, jejich umístování, případné přemístování i propouštění. Dále tento legislativní dokument upřesňuje, jakým způsobem jsou zajišťována práva odsouzených ve výkonu trestu, možnosti jejich zaměstnávání a realizaci programů zacházení. Je zde také uveden rámec pro obstarání bezpečnosti a pořádku ve výkonu trestu, včetně prostředků k zajišťování kázně odsouzených. Upřesňuje také specifika práce se speciálními skupinami odsouzených, kterými jsou například mladiství a trvale pracovní nezařaditelní (Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody).

Pokud jde o samotné budovy věznic, jedná se obvykle o velice masivní stavby se zamřížovanými okny, obklopené vysokými ploty zakončenými žiletkovým drátem, v noci nasvícené výkonnými reflektory, hlídané 24 hodin denně potřebným množstvím vycvičených a ozbrojených strážných. Zabezpečení a ostraha věznice se liší podle toho, k jakému druhu výkonu trestu konkrétní zařízení slouží.

Poněkud specifické je vězeňské prostředí určené k výkonu trestu odnětí svobody pro ženy. Jak je uvedeno na internetových stránkách Věznice Světlá nad Sázavou, vězeňkyně-matky zde mohou ve výkonu trestu pečovat o své nezletilé děti do zpravidla 3 let věku. Součástí práce s těmito ženami jsou také aktivity, které rozvíjejí jejich přirozené dovednosti. Příkladem může být zahradnictví, ruční práce, či hudební kroužek (Věznice Světlá nad Sázavou, 2020, online).

Cílem výkonu trestu odnětí svobody je resocializace pachatelů trestných činů. Podle Mařádka (2003, s. 76) je resocializace „*složitým procesem nápravy a převýchovy i změny vadné socializace*“. Jejím cílem je tedy odstraňování nežádoucích rysů v chování odsouzeného a rozvíjení jeho kladných vlastností. Ve vězeňství se resocializace uskutečňuje prostřednictvím programů zacházení, kterými se bude bakalářská práce podrobněji zabývat v kapitole „Programy zacházení“.

3 Práce s odsouzenými ve výkonu trestu

Základním principem penitenciárního procesu je polepšení a napravení odsouzeného. Pro práci s odsouzeným v rámci výkonu trestu odnětí svobody je tedy nezbytné v každém jednotlivém případě zjistit, co bylo příčinou jeho kriminálního chování, co ho k tomu vedlo, z jakého důvodu bylo pro něho protiprávní jednání akceptovatelné a přípustné, zda měl nějaké zábrany či nikoliv, jak, proč a jakými vnitřními či vnějšími argumenty je potlačil a překonal.

Využívány jsou i teoretické poznatky a praktické postupy speciální pedagogické disciplíny, která se nazývá resocializační pedagogika. Výkladový slovník penologie popisuje resocializační pedagogiku jakožto disciplínu pracující s osobami, které z nejrůznějších příčin vykazují poruchy v procesu socializace, to znamená, že jsou socializováni špatným nebo nedostatečným způsobem. Dále také uvádí úzkou spojitost s penitenciární pedagogikou, kterou je však nutné od resocializační pedagogiky odlišovat. Předmět resocializační pedagogiky je mnohem širší, jelikož pracuje také s osobami, které mají poruchy v oblasti socializace a nenachází se ve výkonu trestu odnětí svobody (Mařádek, 2003).

S odsouzenými ve výkonu trestu velmi intenzivně pracuje sociální pracovník Vězeňské služby. Jak uvádí Koreneková (2018), na sociálního pracovníka Vězeňské služby jsou kladeny vysoké nároky. Musí mít vysokoškolské vzdělání, systematicky na sobě pracovat a ve svém volném čase se sebevzdělávat. V této profesi je nutností umět reagovat na neustále se měnící podmínky ve společnosti a časté legislativní změny. Stejně důležitá, jako teoretické znalosti, je i praxe v oboru, zkušenosti sociálního pracovníka a jeho schopnost reagovat rychle a přiměřeně na rozmanité situace, které tato práce přináší.

Sociální pracovník ve Vězeňské službě musí obsáhnout velké množství úkolů. Jak ve své systémové podpoře uvádí zástupkyně Generálního ředitelství Vězeňské služby Hnidková, sociální pracovník poskytuje odsouzenému sociálně právní poradenství, odborné sociální poradenství a je garantem kontinuální sociální péče. Také spolupracuje s Probační a mediační službou, nestátními neziskovými organizacemi a je členem v odborných komisích. Dále se podílí na zpracování programů zacházení s odsouzenými, a poté vyhodnocuje jejich úspěšnost.

Zpracovává sociální anamnézu odsouzeného a individuální socioterapeutický plán v rámci komplexní zprávy, vede nejméně jednu aktivitu z oblasti preventivně výchovných nebo vzdělávacích programů a pořádá individuální i skupinové terapie. V případě mimořádných událostí se podílí na zkoumání jejich příčin a vypracovává návrh opatření jejich řešení, eliminaci a prevenci (Hnidková, 2014).

Velmi důležitý je i přístup dozorců k odsouzeným a jejich vzájemný vztah. Skvěle jej vyjadřuje Inciardi (1994, s. 578), když uvádí: „*V uzavřeném světě, kde neplyne čas a kde se dny, týdny a měsíce od sebe téměř neliší, s těmi několika málo prostředky, které má k dispozici pro výkon strážní služby, se musí dozorce nejednou uchýlovat i k nekonvenčním postupům, aby udržel pořádek. Někteří se stanou brutálními a sadistickými. Někteří se stanou nepostradatelnou součástí černého trhu ve věznici, poskytují nezákonné služby a kontraband nebo slouží jako prostředníci k přenášení drog do vězení. A někteří si vytvoří vlastní systém trestů a odměn k vynucení poslušnosti*“.

Lešková (2013) zdůrazňuje nutnost týmové spolupráce vězeňského personálu při zacházení s odsouzenými, včetně jejich odbornosti. Autorka v této souvislosti upozorňuje na nezbytnou bezúhonnost, spolehlivost a způsobilost zaměstnanců věznice s tím, že člověk, který má výchovně působit na ostatní, by měl sám jít příkladem. Nutností je samozřejmě i profesionální a lidský přístup k odsouzeným. Tato profese je jistě velmi náročná pro psychiku vězeňského personálu, vzhledem k tomu, že povětšinou pracují s nedobrovolnými, nemotivovanými klienty, z nichž někteří k nim mohou zaujímat až nepřátelský postoj.

3.1 Osobnost pachatelů trestných činů

Zamyslíme-li se nad každým konkrétním spáchaným trestným činem, zjistíme, že vlastně odráží mentalitu pachatele, jeho kulturní a sociální prostředí, ze kterého pochází, jeho předchozí výchovu a osud, ale v konečném důsledku vypovídá i o geografickém a politicko-ekonomickém prostředí i mentalitě společnosti, ze které vzešel. Je zřejmé, že budeme-li zkoumat a srovnávat vzorce kriminálního chování, například pachatelů pocházejících ze Severní Ameriky, Jižní Ameriky, Skandinávie, ze zemí Blízkého Východu, Evropy a například Číny, budou se výrazně lišit jak ve spektru páchaných trestných činů, tak v jejich intenzitě, přičemž významný faktor bude představovat i kvalita vzdělání, které pachateli v jeho prostředí bylo umožněno, jejich rodinné vztahy a vazby, náboženství, která vyznávají.

Kromě sociálního prostředí, ve kterém delikvent vyrůstal, případně dlouhodobě žije, hraje významnou roli také například příslušnost k určité subkultuře, protože existují subkultury, s jejichž fungováním je spojen určitý typ trestné činnosti, kterou se mohou prezentovat navenek (například motorkářské gangy, hooligans, dětské gangy v USA, narkomani, ...).

Obvykle bývají náchylnější k protiprávnímu jednání lidé ze slabších sociálních vrstev, kteří obtížně získávají prostředky na prosté živobytí a nedosáhnou finančně na možnosti, jak si zabezpečit základní podmínky k životu, jako je například odpovídající bydlení. Zároveň je pro ně zcela nedostupné mít například možnost jet na dovolenou, pořídit si kvalitní, a tedy drahé oblečení či drahé potraviny a alkohol. Uvedenou frustraci následně mohou pociťovat velmi nelibě a posléze se ani nerozpakují opatřit si peníze na některou ze závislostí, tedy například na drogy, alkohol či ukojení hráčské nebo sexuální vášně. Příslušnost ke slabší sociální vrstvě však není pravidlem. Často páchají zvláště závažnou trestnou činnost lidé s dobrým rodinným i společenským zázemím, kdy motivem pak může být buď určitá deviace, snaha dosáhnout trestnou činností na mimořádné finanční prostředky (například u tzv. kriminality bílých límečků), nedostatek sebereflexe a sebeovládání u násilné trestné činnosti, arogance a nadměrné sebevědomí (například v případě zaviněných dopravních nehod), agresivní potřeba seberealizace a podobně.

Podle Fischera teorie zabývající se objasněním příčiny závadového chování pachatele zkoumají různá hlediska. Obecně je dělíme na tři přístupy, kterými jsou přístup biologicko psychologický, přístup sociálně psychologický a přístup sociologický. Dle popsáných přístupů můžeme například usuzovat, že závažné trestné činnosti se dopouští výrazně vyšší počet osob s podprůměrnou inteligencí. Autor dále zmiňuje, že v rámci šetření a práce s vězni v letech 1999-2003 bylo zjištěno, že ze zkoumaných 487 vězňů dosahovalo 43 % z nich mentální úrovně pod hranici 80 bodů IQ, přičemž průměrná inteligence zkoumaných osob se rovněž pohybovala pod průměrem, když průměrné zjištěné IQ bylo 91 bodů. Šetření byla prováděna ve Vazební věznici Litoměřice a Vazební věznici Teplice, kde by měla být zaručena, s ohledem na široké spektrum odsouzených, vysoká vypovídající hodnota výsledných zjištění. Nelze však zjednodušeně vycházet z toho, že delikvent se chová závadově zkrátka proto, že se narodil s dispozicemi pro takové chování nebo k němu má sklony pro svou nízkou inteligenci, popřípadě není schopen odpovídajícího vyhodnocování situací a obecně platných sociálních a právních norem a vzorců chování (Fischer, 2014).

Rovněž nelze příčiny kriminálního chování jedince hledat pouze v obtížných sociálně ekonomických podmínkách, nebo ve složitých rodinných poměrech, kterým musí mnohdy lidé čelit. Vlivů, které se podílejí na tom, že jedinec je schopen se uchýlit ke kriminálnímu chování, je tak velmi mnoho. Lze tedy říci, že se jedná o „polyetiologii kriminálního chování, spočívající v interakci zátěžových situací (zejména frustrací), poruch emocionality, anxiety, pocitů méněcennosti a jeho kompenzace“ (Fischer, 2014, s. 16).

Reakce odsouzených na chování ostatních lidí vůči nim může být velmi různá. Setkáváme se s odsouzenými, kteří se stydí za to, čeho se dopustili, svůj trest přijímají a obávají se důsledků, které pro ně bude mít jak odsouzení, samotný výkon trestu, ale i následný záznam v rejstříku trestů pro jejich další život, včetně partnerského a profesního. Poměrně častý je však opačný postoj, kdy odsouzenému je lhostejné, co si o něm myslí jeho okolí, neuvažuje o důsledcích svého jednání ani pro sebe, ani pro své blízké, a dokonce ani pro osobu poškozenou jeho trestnou činností.

Zde je velmi zásadní správné spolupůsobení etopedů, pedagogů, sociálních pracovníků, ale i psychologů či psychiatrů na odsouzeného tak, aby získal náhled a kontrolu nad svým chováním, pochopil jeho společenskou nebezpečnost i nevýhodnost pro sebe samého s konečným důsledkem, spočívajícím po vykonání trestu ve vedení řádného a plnohodnotného života, který není v rozporu se zákonem a zájmy většinové společnosti.

3.2 Programy zacházení

Cílem práce s vězni je změna jejich hodnotového žebříčku, postojů, a tím i dosažení změny v jejich chování, aby po vykonání trestu odnětí svobody byli schopni vést normální, řádný život a v ideálním případě se již zpět do výkonu trestu více nevraceli. Práce s odsouzenými je realizována prostřednictvím programů zacházení. Programy zacházení jsou pro každého vytvářeny individuálně, na základě jeho charakteristik a potřeb.

Raszková a Hoferková (2014, s. 16) uvádí, že program zacházení je vytvářen speciálním pedagogem a jeho součástí je „konkrétně formulovaný cíl působení na odsouzeného, metody zacházení s odsouzeným směřující k dosažení cíle, způsob a četnost hodnocení“. Jak dále uvádí, obvyklou a běžnou součástí programů zacházení je pracovní terapie, přičemž výjimku tvoří pracovní nezařaditelní odsouzení.

Programy zacházení se skládají z pracovních aktivit, vzdělávacích aktivit, speciálně výchovných aktivit, zájmových aktivit a oblasti utváření vnějších vztahů (Raszková, Hoferková, 2014). Vychází z výstupů komplexní zprávy o odsouzeném, ve které jsou uvedeny například údaje o stavu, ve kterém se odsouzený nachází při nástupu do výkonu trestu odnětí svobody, jeho základní charakteristiky, rozbor jeho postojů ke spáchanému činu a podobně. Zda dochází k řádnému naplňování cíle programu zacházení u konkrétní osoby je pravidelně posuzováno odbornými zaměstnanci věznice. Řád výkonu trestu v § 38 stanoví, že k tomuto hodnocení dochází „zpravidla jednou:

- *za měsíc ve věznici pro mladistvé,*
- *za dva měsíce ve výstupních oddílech věznic s ostrahou a věznic se zvýšenou ostrahou,*
- *za tři měsíce ve věznici s ostrahou,*
- *za šest měsíců ve věznici se zvýšenou ostrahou“* (Vyhláška Ministerstva vnitra č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody).

Komplexní zpráva o odsouzeném se vytváří na základě nástroje Vězeňské služby SARPO, který posuzuje charakteristiky, rizika a kriminogenní potřeby odsouzených. Jak je uvedeno na internetových stránkách Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR, SARPO pracuje s předpokladem, že „*zájem společnosti je investovat zvláštní úsilí (intervenční programy) především do těch odsouzených, u nichž má takové úsilí šanci vést ke změně (tj. u ovlivnitelných odsouzených), a kde tato změna povede ke snížení nebezpečnosti pro společnost (riziko recidivy)*“. Programy zacházení se tak zaměřují především na rizikové činitele ovlivňující osobnost odsouzeného, na jeho způsob života, důvod a způsob, jakým páchal trestnou činnost. S ohledem na tyto skutečnosti vytváří metody zacházení, které vedou ke snižování možné recidivy pachatelova kriminálního chování a snaží se posilovat jeho schopnost vést soběstačný život po propuštění (Generální ředitelství Vězeňské služby ČR, 2020b, online).

Základem výchovného působení na odsouzené je práce. Není pochyb, že nastolení či zlepšení pracovních návyků představuje důležitý předpoklad pro budoucí řádný život. Zároveň jsou pracovní aktivity potřebné pro udržení každodenního chodu věznice a představují pro vězněné osoby možnost přivýdělku.

Jak uvádí Biedermannová a Petras (2011), částka, kterou si odsouzení ve výkonu trestu vydělají, primárně slouží k úhradě nákladů výkonu trestu, ale dále je možné ji využít ke splácení dluhů a úhradě výživného pro děti. Ve věznicích jsou také zřízeny prodejny, ve kterých si odsouzení mohou nakoupit potraviny a věci osobní potřeby, proto je i v zájmu vězně přivydělávat si. Předpokládá se, že každý jedinec, který je toho schopen, by měl pracovat, odsouzené však nelze k práci nutit.

Dále je osobám ve výkonu trestu odnětí svobody nabízena možnost vzdělávat se. Vzdělání může představovat důležitý protektivní faktor do budoucna, proto je žádoucí, aby této možnosti odsouzení využívali, pokud možno co nejvíce. Biedermannová a Petras (2011) v této souvislosti zmiňují především důležitost zaměření se na určitý pracovní obor nebo rekvalifikaci tak, aby jeho výstup mohli odsouzení prakticky využít a usnadnil jim znovu začlenění se do společnosti. Samotné všeobecné vzdělávání dle mnoha výzkumů nepovažují za výchovně efektivní. Ve výkonu trestu je vzdělání zajišťováno především prostřednictvím Středního odborného učiliště, případným zájemcům je však umožněno i vzdělání vyšší, například s maturitou, či vysokoškolské.

4 Sociální a psychologické důsledky výkonu trestu odnětí svobody

Každý odsouzený je samostatnou jedinečnou osobností, s jiným hodnotovým žebříčkem, každý si prošel jinou dosavadní životní zkušeností, vzešel z jiného sociálního a rodinného prostředí, byl jinak vychován. Nezanedbatelný vliv má rovněž inteligence odsouzeného a jeho náhled na důsledky protiprávního jednání i schopnost sebereflexe. Velkou roli v prožívání i chování vězňených osob hraje míra pocitu viny za jejich činy. Podle Vágnerové (2008) velká část odsouzených, především recidivistů, pocit viny nemá a s tím souvisí také jejich rozhořčení z uvěznění, protože jej neshledávají oprávněným. Hála (2007) v této souvislosti upozorňuje na možné zmírňování pocitu viny za spáchaný trestný čin u pachatelů, jakožto cílený, avšak mnohdy nevědomý obranný mechanismus jejich psychiky. Jedná se o zcela běžnou reakci na zátěžovou situaci tohoto typu, kdy ve snaze zachovat si vlastní sebeúctu, odsouzený racionalizuje a omlouvá své činy. V takovém případě však trest jako prostředek sloužící k nápravě chování nemůže plnit zcela svou funkci.

Je také zřejmé, že každý odsouzený jinak vnímá a prožívá věznění nebo výkon vazby. Již samotná podstata trestu odnětí svobody, tedy uzavření odsouzeného v přísně střeženém objektu, ze kterého nelze libovolně odejít, pro odsouzeného představuje ztrátu možnosti uspokojovat některé své potřeby, ztrátu soukromí a autonomie, nutnost dodržovat pevně stanovený režim. V rámci specifických mezilidských vztahů si mezi sebou navíc vlastní režim a pravidla vytváří také přímo vězni.

Už samotná skutečnost, že pachatel trestného činu byl odhalen a bylo na základě přípravného řízení trestního zjištěno, že se opravdu dopustil protiprávního jednání, které je mu kladeno za vinu, pro pachatele často přináší celou řadu nových situací, se kterými si zejména prvopachatel obvykle neví příliš rady. Jedná se zejména o pocity očekávání negativních důsledků, které na něho nevyhnutelně dopadnou a budou následně ovlivňovat jeho další život v nejrůznějších rovinách. Čím je pak trestný čin závažnější, tím bývají i důsledky nepříjemnější, a to jak pokud jde o vypořádání se s vlastním svědomím v závislosti na povaze a typu pachatele, tak i pokud jde o dopady v rodinném i pracovním životě. Zde je opět velmi individuální, zda je v pachatelově rodinném a vztahovém prostředí páchaní trestné činnosti relativně běžné, nebo zda „kriminálník“ bude vystaven i morálnímu odsudku svých blízkých.

Navíc nejistota, zda bude soudem odsouzen k odnětí svobody či nikoli, představuje rovněž velké napětí a stres, na který každý reaguje jiným způsobem. Tato situace bude opět podstatně vypjatější pro prvopachatele, který neví, co ho ve vězení čeká a obává se, zda výkon trestu zvládne.

Za zmínku stojí rovněž sociální a psychologické důsledky spojené s vzetím obviněného do vyšetřovací vazby. Zde je velmi frustrující skutečnost, že obviněný zatím neví, jak vyšetřování dopadne, neví, zda po jeho skončení, nebo jakmile pominou vazební důvody, bude propuštěn na svobodu a vyšetřován na svobodě, nebo zda bude ve vazbě až do skončení řízení před soudem, a zda bude následně odsouzen k nepodmíněnému výkonu trestu odnětí svobody. Důležitým faktem je i skutečnost, že ačkoliv člověk vzatý do vazby je podle zákona stále považován za nevinného, přesto na něho již jeho okolí často reaguje, jako kdyby byl vězněm. Představuje to tedy pro obviněného určité stigma, a to i kdyby byl z vazby propuštěn. Vágnerová (2008) jako nejčastější reakce na vazební uvěznění popisuje projevy agrese, která může být zaměřena na okolí nebo sebe sama, a také psychický únik, projevující se uzavřením se do vlastního světa fantazie.

V souvislosti s vazebním uvězněním Vágnerová (2008) zmiňuje Ganserův syndrom, jinak nazývaný jako „vazbová reakce“, který je charakteristický podvědomým napodobováním duševní poruchy, kdy obviněný na otázky odpovídá zcela očividně a až nápadně špatně, reaguje podivným způsobem a budí dojem člověka postiženého demencí. Tato reakce se vyskytuje u lidí, kteří jsou v těžké životní situaci. V praxi je velmi složité rozpoznat, zda se jedná opravdu o Ganserův syndrom, či zda se obviněný vědomě snaží simulovat duševní poruchu.

Ke změnám v osobnosti vězně dále nepochybně dochází i v průběhu výkonu trestu odnětí svobody, a to zejména v závislosti na délce věznění, na jeho přístupnosti a otevřenosti vůči penitenciární péči, ale i působením prizonizace. Prizonizací bývá označována adaptace na vězeňské prostředí a život v něm, jinými slovy tedy „*proces psychologické přeměny svobodného člověka ve vězně*“ (Fischer, Škoda, 2014, s. 198). Autoři dále uvádí dvě složky prizonizace, kterými jsou institucionalizace a ideologizace. Proces institucionalizace představuje adaptaci na výraznou organizaci života, ke které ve věznicích dochází a přijetí náhlé ztráty samostatnosti a nezávislosti. U lidí ve výkonu trestu odnětí svobody tak postupně dochází k útlumu aktivit, k apatii a odevzdání se zcela do rukou někoho jiného. Ideologizace představuje akceptaci pravidel a hodnot vězeňské subkultury, vnitřní ztotožnění se s jejich vzorci chování.

Odsouzený se tedy vlivem prizonizace postupem času stává součástí vězeňské subkultury, přijímá její normy a zároveň postupně ztrácí sociální dovednosti pro život mimo prostředí věznice, samostatnost a ochotu pracovat na své změně. Jedním ze znaků prizonizace může být také přijetí vězeňského argotu.

Vězeňské prostředí nepůsobí na odsouzeného pouze převýchovně, také je nutné mít na zřeteli, že se zde vězněný člověk setkává s mnoha dalšími odsouzenými, kteří jsou stejného pohlaví, ale různých povahových rysů, temperamentu, morálně volných vlastností, ale i například různých hygienických návyků a zdravotních či psychických problémů. Odsouzený je tak nucen všechny tyto okolnosti akceptovat, nebo alespoň snášet. Může se stát terčem šikany, sexuálního obtěžování nebo klientelismu, což může nakonec velmi negativně poznamenat jeho osobnost.

V případě mnohaletého věznění nebo u recidivistů, kteří se do vězení po velmi krátké době na svobodě opakovaně vrací, není výjimkou ani naprostá ztráta sociálních dovedností a schopnosti žít mimo zdi vězení a mimo vězeňskou komunitu. Vágnerová (2008) jako nejčastější důsledky dlouhodobého výkonu trestu odnětí svobody uvádí zvýšení míry hostility a introverze, častá bývá také apatie, nezájem a pocit nepohody.

Pelcák (2007) uvádí, že podle Kebzy je výkon trestu na škále sociální readjustace čtvrtou nejnáročnější životní událostí. Autor dále zmiňuje, že náročné životní události a situace mohou pro jedince představovat stimul osobnostního vývoje a motivaci pro změnu jeho dosavadního způsobu života, přičemž právě překonání těchto situací může být v budoucnu zdrojem větší psychické nezdolnosti. Zároveň však také mohou přinášet negativní dopad na psychiku i zdraví jedince.

Důsledkem vysoké psychické zátěže je v období krátce po uvěznění vysoké riziko suicidálního chování či sebepoškození. Podle Vágnerové (2008) příčinami tohoto jednání může být potřeba uvolnit psychické napětí, snaha upoutat pozornost či se může jednat o projevy poruchy osobnosti. Nejsou ojedinělé ani případy, kdy se odsouzení tímto způsobem snaží cíleně získat určité úlevy nebo je součástí jejich únikového plánu.

Smit a Snacken (2009, s. 352) uvádí pět druhů „bolesti uvěznění“ podle Sykese (1958), kterými jsou: zbavení svobody, autonomie, osobní bezpečnosti, zboží a služeb a heterosexuálních vztahů. Uvedení autoři dále upozorňují, že ačkoliv je zbavení svobody hlavním smyslem výkonu trestu odnětí svobody, má dalekosáhlé dopady nejen na osobnost odsouzených, ale i na jejich rodiny, včetně dětí.

Tyto důsledky jsou nežádoucí, a proto by měl být trest odnětí svobody v dnešním evropském právním systému užíván až jako poslední možnost, v případech, kdy jej nelze přeměnit v některý z alternativních trestů, jejichž výkonem se bude bakalářská práce zabývat v samostatné kapitole.

Osobní zkušenost s prožíváním vazby a uvěznění sděluje například spisovatelka Kantůrková ve své knize Přítelkyně z domu smutku (1984). Autorka sama se ocitla ve vazbě v Praze-Ruzyni a ve své knize popisuje poměry ve vazební věznici, pocity, které zde prožívala a životní příběhy svých spoluvězeňkyň. Kantůrková barvitě popisuje druhý život odsouzených a obviněných, včetně mluvení do záchodu jakožto „telefonování“ mezi vězňenými a „koňování“, tedy způsobu přesunování nepovolených předmětů mezi celami.

Nutné je však vzít v potaz, že autorka byla vězněna neprávem, z politických důvodů a jedná se o velký časový odstup, kdy se mnoho v přístupu k odsouzeným již změnilo. Například v době, kdy byla autorka ve vazbě, nebyla zřízena vazba pro neplnoleté, kteří tak mnohdy sdíleli cely se zkušenými recidivisty. Změnil se i přístup vězeňského personálu k těmto osobám, který je v knize popisován jako štitivý a bezcitný. Negativní pocity z izolace a smutek z odloučení však jistě provází výkon trestu odnětí svobody i v současnosti.

Psychosociálními dopady věznění na odsouzeného se dnes zabývají celé týmy specialistů, a to jak na praktické úrovni přímo ve věznicích, tak i z řad odborníků teoretiků. Jedná se o sociální pracovníky, etopedy, vychovatele, psychology, ale v případě potřeby i například psychiatry. Uvedení profesionálové se snaží po celou dobu výkonu trestu výchovně působit na vězně tak, aby bylo dosaženo pozitivního efektu, uvěznění splnilo svoji funkci a na svobodu se tedy vracel řádný člověk, který se do budoucna vyvaruje kriminálnímu chování a plně se začlení do společnosti. Vzhledem k vysoké recidivě v České republice je však nezbytné zabývat se tím, zda je skutečně trest odnětí svobody tak efektivním nástrojem trestání, jakým by měl být a jak se od něj očekává.

5 Jevy provázející výkon trestu odnětí svobody

Odsouzení ve vězení nevyhnutelně prožívají různé velmi nepříjemné situace, ve kterých se mohou ocitnout buď v roli přímých aktérů, nebo dobrovolných či nedobrovolných svědků. Jedná se například o verbální či brachiální agresi, sexuální zneužívání, „kanadské žertíky“, rvačky nebo intriky. Odsouzený pak je nucen hledat svoje místo v konfliktu a nějak při něm obstát. Zmíněné situace mohou mít na vězně, který spáchal ojedinělý trestný čin, a který není ve své podstatě bezcitný a zatvrzelý, naprosto zdrcující účinek. Prohlubují v něm pocit bezmoci a nedůvěry vůči všem kolem sebe. Naproti tomu recidivista, který je ve vězení již opakovaně, těmto záležitostem nemusí přikládat takový význam.

Na komunitu vězňených osob můžeme nahlížet jako na společenství, které má svou vlastní dynamiku, hierarchii a neformální pravidla chování, která se mnohdy výrazně liší od pravidel v běžné společnosti. Základními normami odsouzených jsou „*tvrdost, vynucená vnitřní solidarita a účelové vztahy s personálem*“ (Vágnerová, 2008, s. 822). Určité postavení ve vězeňské subkultuře k sobě váže i určitá práva a povinnosti. Fischer a Škoda (2014, s. 201), mezi vězňenými osobami rozlišují především tyto role:

- „*role neformálního vůdce (tzv. kinga)*“, který je ostatním nadřazený a může po ostatních vymáhat plnění určitých úkonů,
- „*role dělesloužícího (kmeta)*“, jenž své postavení získal díky dlouhé době strávené ve vězení,
- „*role řádového příslušníka*“, majícího pevně stanovená práva a povinnosti, vymezené také vůdcem,
- „*role outsidera (pampeliška)*“, který je slabší, bývá častou obětí a nezřídka splňuje až roli otroka.

5.1 Vězeňský argot

Jak bylo zmíněno, vězňené osoby mezi sebou vytváří svou vlastní, specifickou mluvu. Tento způsob komunikace mezi vězni je nazýván jako vězeňský argot, ačkoliv jak uvádí Radková (2012), užití termínu „argot“ je již v dnešní době zastaralé. Současní uživatelé argotu nemusí nutně patřit mezi společenskou spodinu, navíc byla zpochybněna i jeho kryptická funkce.

Fischer (2006, s. 67) uvádí, že „*vězeňský argot nejčastěji reflektuje vězeňské prostředí, a to jak materiální, tak personální, a dále se v něm vyskytují výrazy související s prizonizací na úrovni náročných životních situací*“.

Vězeňský argot jistě v určitých případech plní funkci utajovací, která však nemusí být pravidlem. Radková (2012) předpokládá, že u slov označujících běžný denní život ve věznici, utajovací funkce nehraje zásadní roli. Pokud však dané výrazy označují skutečnosti zakázané a zapovězené, tuto možnost připouští. Zde Fischer (2006) zmiňuje například slova související s užíváním návykových látek odsouzených a jejich trestnou činností.

Z daných informací můžeme usuzovat, že odsouzení si jistě uvědomují možnost komunikovat spolu, aniž by jim bylo rozuměno a v případě své nelegální činnosti jí mohou využít. Vězeňský argot se však již rozšířil natolik, že jím mezi odsouzenými bývají označovány zcela běžné skutečnosti. Zde můžeme pozorovat spíše jistou hravost než úmysl utajit význam daného slova před vězeňským personálem. Příkladem mohou být například slova „cimra“, jakožto označení pro pokoj nebo „fachman“, neboli člověk, který v době výkonu trestu pracuje (Radková, 2012).

O tom, že utajovací funkce vězeňského argotu není hlavní prioritou odsouzených může jistě svědčit i jejich ochota pečlivě vyplnit dotazníky ve výzkumném šetření Radkové a podělit se tak o význam takového množství slov, že ve své publikaci mohla vytvořit podrobný slovníček vězeňského argotu.

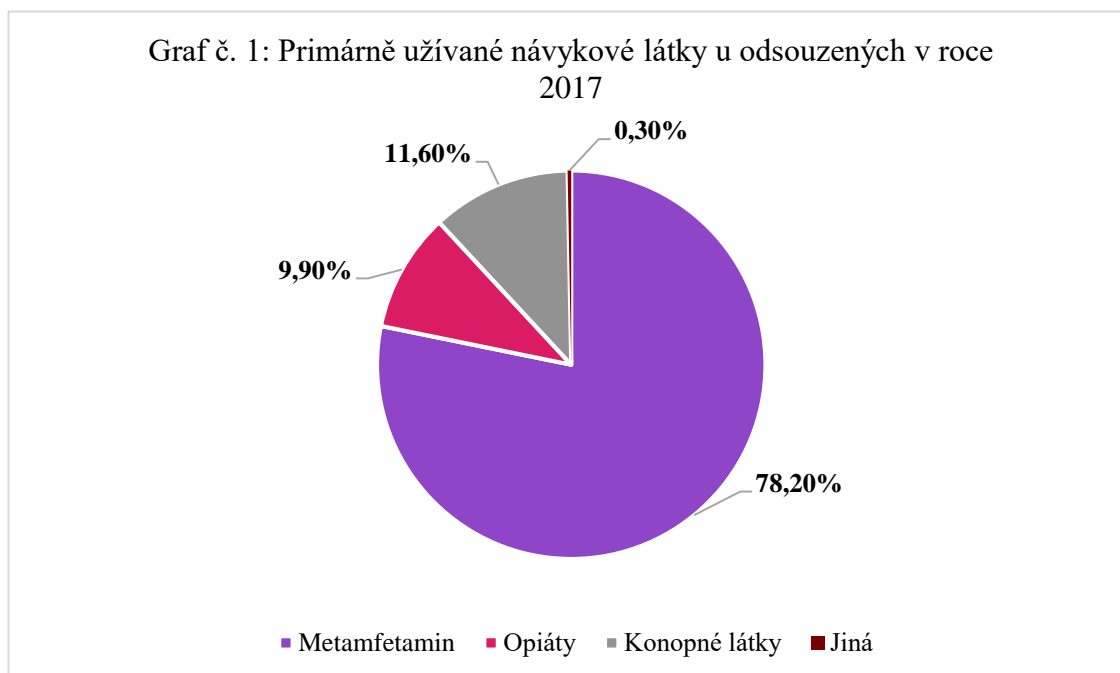
Vězeňský argot podle Radkové (2012) je součástí tzv. vězeňského kódu, který dále tvoří psaná a nepsaná pravidla chování mezi vězni. Vězeňský kód se může v rámci různých věznic lišit, stejně tomu tak může být i v rámci jednotlivých oddělení. Nelze tedy sestavit všeobecně platný slovník vězeňského argotu, ačkoliv již podobné snahy byly vyvíjeny. Přesto je argot jako tajná mluva již pouhou legendou, u velkého množství slov je jejich význam známý vězeňskému personálu, orgánům činným v trestním řízení i laikům.

Orientace ve významu vězeňského argotu je bezesporu velmi důležitá pro pracovníky v oblasti potlačování kriminality, u příslušníků bezpečnostních sborů a orgánů činných v trestním řízení.

5.2 Užívání nelegálních návykových látek ve věznicích

Při výkonu trestu odnětí svobody se odsouzený obvykle nevyhne ani kontaktu s nelegálními návykovými látkami, ať už je přímo uživatelem, je ochoten či přinucen se podílet na jejich opatřování, nebo se pouze dostává do styku s vězni, kteří jsou pod jejich vlivem. Užívání drog v prostředí věznic zdaleka není problémem novým, avšak můžeme pozorovat, že počet pachatelů závislých na návykových látkách mezi odsouzenými postupem času stoupá. Zeman a kol. (2019) dává užívání návykových látek ve vězení do souvislosti se současným stavem společnosti, kdy můžeme obecně pozorovat rostoucí trend tohoto problému.

Podle údajů výzkumného šetření SARPO (Drahý, Hůrka, Petras, 2018) mají odsouzení nejčastěji zkušenost s užíváním pervitinu, marihuany a heroinu, které jsou také označovány jako nejčastější primární drogy s tím, že marihuana je zároveň v téměř shodné míře zastoupena na místě drogy druhé, podobně jako pervitin. Ve výzkumném šetření zde byly návykové látky děleny na primární, druhé a třetí, podle stupně rizikovosti a závažnosti následků, které s jejich užíváním souvisí, případně rozhodoval fakt, zda odsouzený danou drogu označil jakožto hlavní. Primárně užívané nelegální návykové látky zaznamenané u odsouzených nastupujících do specializovaných oddělení v roce 2017 znázorňuje graf č. 1:

Zdroj: ZEMAN a kol., 2019, s. 51

Zeman a kol. (2019) dále uvádí, že mnoho výzkumných studií, provedených převážně v západních zemích, potvrdilo účinnost intenzivních intervenčních programů při práci s uživateli drog ve výkonu trestu. Účast v těchto programech se osvědčila především jako prostředek ke snižování recidivy trestné činnosti, ale i ke snižování rizika recidivy užívání návykových látek, ač v tomto ohledu jsou dané programy trochu méně úspěšné. Především se jedná o práci v terapeutických komunitách, která by měla být doplněna i vhodnou následnou péčí po vykonání trestu odnětí svobody.

Drogy pocházející z černého trhu ve věznicích jsou většinou špatné kvality a nedostatek injekčních stříkaček a jejich možné sdílení větším počtem vězňů by mohl představovat vysoké riziko infekce hepatitid a HIV. Podle výzkumného šetření SARPO (Drahý, Hůrka, Petras, 2018), však 67,7 % uživatelů drog ze zkoumané podskupiny odsouzených uvedlo, že jehly, které předtím použil někdo jiný, nepoužívá. Ke vzájemnému sdílení injekčních stříkaček se přiznalo 32,3 %, což z absolutního počtu odsouzených tvoří 9,5 %.

Podle Zemana a kol. (2019, s. 30) se pro práci s uživateli drog ve věznicích užívají dva typy specializovaných oddílů:

- *„oddíly specializované pro výkon ochranného léčení protitoxikomanského nebo protialkoholního, nebo léčení pro patologické hráčství*
- *oddíly specializované pro výkon trestu odsouzených s poruchou osobnosti a chování způsobenou užíváním návykových látek“.*

Programy zaměřené na abstinenci mají jistě stále zásadní význam, jejich důležitost spočívá především v zaměřenosti na budoucnost odsouzených, kdy v ideálním případě by se již neměli po propuštění k užívání návykových látek vracet, což zároveň snižuje riziko recidivy jejich trestné činnosti. Zdaleka ne všichni odsouzení jsou však ochotni s užíváním drog přestat a zároveň také není možné užívání návykových látek mezi odsouzenými zcela podchytit. Proto je nutné se zaměřit i na potlačování rizik a poškození u odsouzených uživatelů drog. V tomto případě vhodné opatření může představovat například plošné očkování proti virovým hepatitidám nebo povinné krevní testy sloužící k odhalení infekčních chorob u odsouzených. Užívá se již také programů na výměnu použitých jehel, snižující riziko sdílení injekčních stříkaček větším množstvím uživatelů. Hála (2006) však v tomto případě upozorňuje i na možné bezpečnostní riziko, především pro vězeňský personál, který může být takto vyzbrojenými odsouzenými napadán nebo vydírán.

Otázkou také zůstává efekt substituční léčby ve výkonu trestu odnětí svobody, která v minulosti v České republice neprobíhala, ale nyní je již využívána. Tento způsob práce s odsouzenými snižuje rizika z užívání drog tím, že je nahradí látkami méně škodlivými. Odsouzený však zůstává i nadále závislým, i když na jiné látce.

Miovský a kol. (2003) v této souvislosti pro práci s odsouzenými rozlišuje čtyři následující skupiny:

- odsouzení, kteří s drogami před uvězněním neměli zkušenost, nechtějí ji získat,
- odsouzení, kteří s drogami před uvězněním zkušenost neměli, ale je u nich pravděpodobný únik k drogám,
- odsouzení, kteří před uvězněním drogy užívali, ale nyní s užíváním hodlají přestat, jsou k tomu motivováni,
- odsouzení, kteří před uvězněním drogy užívali a hodlají v tom pokračovat i ve výkonu trestu.

Dále je třeba zmínit i dealery drog, kteří stojí mimo tyto skupiny odsouzených, protože drogy neužívali a ani nemají v plánu užívat. Popsaným způsobem si ve výkonu trestu pouze přivydělávají a zvyšují si sociální prestiž. Pro všechny uvedené skupiny odsouzených dealeri představují významné riziko, protože se snaží zvyšovat počet svých klientů tím, že k užívání návykových látek pobízí i odsouzené, kteří by k tomu sami neměli sklony.

Odsouzené, kteří s drogami nemají zkušenost a nemají v plánu ji získat ani ve výkonu trestu, je třeba pečlivě oddělit od uživatelů drog, a především omezit jejich možný kontakt s drogami. Stejný způsob zacházení platí také pro druhou skupinu odsouzených, pouze je v tomto případě kladen ještě větší důraz na protidrogovou výchovu.

Třetí skupina by neměla mít možnost přechodu do skupiny 1. nebo 2., aby nebyl narušen bezdrogový režim fungující v těchto skupinách. Podle úspěšnosti jejich léčby a ochoty spolupracovat by však této skupině odsouzených mělo být umožněno přecházet do stále výhodnějších podmínek. Zde je třeba od sebe rozlišovat také odsouzené, kteří hodlají přestat s užíváním drog z osobních důvodů a vlastní, vnitřní motivace, od odsouzených, kteří mají tuto léčbu nařízenou soudem.

Skupina uživatelů nelegálních návykových látek představuje riziko pro osoby, které drogy neužívají, proto by jim neměl být umožněn kontakt s nimi. Dále také představují riziko z hlediska bezpečnosti, protože u nich lze předpokládat, že budou narušovat pravidla ve věznici a snažit se drogu získat všemi možnými způsoby (Miovský a kol., 2003).

Hála (2006) zdůrazňuje především nebezpečí nákazy HIV/AIDS, jakožto zásadní problém v souvislosti s užíváním návykových látek ve výkonu trestu, který neulehčuje ani množství nechráněných homosexuálních styků, ke kterým mezi odsouzenými dochází. Dále také upozorňuje na skutečnost, že v současné době v této problematice funguje princip dobrovolnosti a anonymity, což znamená, že odsouzený příslušná lékařská vyšetření podstupuje pouze na základě vlastního rozhodnutí, pokud má podezření, že by mohl být nakažený a ostatní odsouzení se o jeho naze nesmí od vězeňského personálu dozvědět. Tento přístup je zajisté velmi humánní, může však představovat i problém. Odsouzený, který má podezření, že se nakazil, potom může váhat, zda podstoupit lékařské vyšetření z obavy, aby se informace i přes princip anonymity nedostala například k ostatním spoluvězňům.

5.3 Kriminální tetování

Významnou roli v kriminálním prostředí hraje tetování. Může vyjadřovat postoje odsouzených, příslušnost k určitému hnutí nebo gangu. Některé symboly poukazují na kriminální minulost svého nositele a určují tak jeho postavení ve vězeňské komunitě. V tomto případě Vegrichťová (2018) zmiňuje možnou účelovost tetování, kdy si nováčci, obávající se šikany ze strany svých spoluvězňů, nechávají tetovat znak, který symbolizuje jejich příslušnost ke skupině, již se obávají. Známé jsou také případy, kdy si osoby prvotrestané pořizují tetování, znázorňující jejich (smyšlenou) bohatou kriminální minulost, aby mezi ostatními odsouzenými získaly respekt a dobré postavení.

Kriminální tetování je rovněž jedním ze znaků prizonizace. Představuje začlenění se do vězeňské subkultury a přijetí jejích norem, ač se může jednat pouze o účelovost. Může s sebou však přinášet problémy v životě po propuštění, například v případě hledání zaměstnání nebo bydlení. Ovlivňuje také pohled ostatních členů společnosti na daného člověka, což pro něj může představovat stigma.

V dnešní době je však již tetování běžné i u osob, které nikdy nebyly ve výkonu trestu a ani se nechovají deviantně. Symboly typické pro kriminální prostředí jsou, z velké části kvůli nevědomosti, užívány jako tetování i u většinové společnosti. Příkladem může být tetování pavouků a pavučin, které ve vězeňském prostředí podle Vegrichtové (2018) může představovat demonstraci kriminální dráhy jakožto životního stylu. Naproti tomu pro většinovou společnost obvykle tetování pavouka znamená symbol štěstí, nebo má jiný pozitivní osobní význam.

Tetování ve výkonu trestu odnětí svobody je z bezpečnostních důvodů zakázáno, patří však mezi součást druhého života odsouzených, kterou vězeňský personál není schopen zcela podchytit. V této souvislosti je třeba upozornit na nedostatečnou hygienu a improvizované podmínky, se kterými se pojí vysoké riziko nákazy krví přenosných onemocnění, různých zánětů a kožních chorob. Podle Vegrichtové (2018) tetování ve vězení probíhá zpravidla vlastnoručně vyráběnými tetovacími strojky, kdy jako jehla může sloužit jakýkoliv ostrý nástroj, který mají odsouzení zrovna k dispozici. Barviva bývají také improvizovaná, v době komunistického Československa se tímto způsobem používal například i roztavený a naředený podpatek vězeňské obuvi. Profesionální tetovací výbava se do rukou odsouzených dostává pouze zřídka, a to nelegální cestou.

Mařádek (2003) vztahuje vězeňské tetování k psychopatickým projevům osobnosti odsouzených. Upozorňuje na jeho mnohočetný výskyt u recidivistů s disociální poruchou osobnosti, pro které je charakteristické velké množství tetování na jejich těle, nevyjímaje ani umístění na obličeji. Příkladem může být tetování na očních víčkách, nose nebo uších. Ve vězeňské praxi se setkáváme dokonce i s tetováním na intimních partiích odsouzených.

Vegrichtová (2018) zdůrazňuje důležitost znalosti symboliky kriminálního tetování v policejní a bezpečnostní praxi, jako nástroje pro posouzení osobnosti odsouzeného a jeho sklonů. Zároveň může být ukazatelem příslušnosti pachatele k určité nebezpečné subkultuře a vybízí tak k jisté ostražitosti a opatrnosti při práci s těmito osobami. Mimo přímou práci s odsouzenými je znalost dané problematiky jistě potřebná i pro orientaci ve vývojových trendech kriminality a pro efektivní boj s ní.

6 Důsledky výkonu trestu odnětí svobody po propuštění

Osoba ve výkonu trestu odnětí svobody je vytržena ze života ve společnosti a izolována od okolního světa. Odsouzený je však především po určitou dobu, která v některých případech může představovat i několik let, odloučen od své rodiny, přátel a domova. Věznice umožňují návštěvy osob blízkých, ty však kromě výjimečných případů mohou probíhat pouze na dobu 3 hodin během jednoho kalendářního měsíce, v čase určeném ředitelem věznice. Omezený je i počet osob, které mohou odsouzeného současně navštívit. Pokud vnitřní řád věznice nestanoví jinak, odsouzeného mohou navštívit nejvýše 4 osoby zároveň, včetně nezletilých dětí (Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů).

Odsouzený tedy nemá možnost trávit se svou rodinou a přáteli mnoho času a zároveň jej s nimi nemůže trávit způsobem, jakým by chtěl. Každodenní starosti se musí jeho rodina naučit zvládat bez jeho přítomnosti, což mnohdy představuje jeden z důvodů, proč nástup jednoho z partnerů do výkonu trestu odnětí svobody způsobí rozvrat mezi partnery a následný rozvod nebo rozchod.

Osoba ve výkonu trestu nepochybně většinu času přemýšlí nad svým domovem a sní o svém návratu do něj. Po propuštění však může být zaskočena změnami, které se po dobu její nepřítomnosti udály, a především nepřipravena jim čelit. Tato situace pro odsouzeného může představovat zátěž, která jeho znovu začlenění do společnosti může výrazně zkomplikovat. Podle Riegera (2009) je také důležité, jakou roli ve své rodině a mezi svými přáteli měl před nástupem do výkonu trestu odnětí svobody, kolik mu je let a po jak dlouhou dobu byl od svých blízkých odloučen.

Velmi náročná pro člověka propuštěného z výkonu trestu je změna jeho statutu ve společnosti. Trestní minulost představuje překážku především v hledání nového zaměstnání, vzhledem k tomu, že většina zaměstnavatelů si žádá výpis z rejstříku trestů a nezaměstnává osoby, které mají záznam. Odsouzení je možné v trestním rejstříku zahladit, pokud odsouzený splňuje podmínky uvedené v § 105 trestního zákoníku. Pro čerstvě propuštěného člověka je toto však bezpředmětné, pro zahlazení odsouzení v trestním rejstříku je nutné po určitou dobu, stanovenou podle délky vykonaného trestu, vést řádný život.

Ještě náročnější pro psychiku propuštěného je způsob, jakým k němu po návratu z výkonu trestu přistupuje jeho okolí. Fischer a Škoda (2014, s. 188) zmiňují možnou „*obezřetnost, nedůvěru, až odmítání a „odsouzení“*“, a to se všemi důsledky, které přináší získání nálepky *potenciálního kriminálního*“ s tím, že se jedná o naprosto běžnou reakci. V případě, že se v jeho okolí stane nějaký neobjasněný trestný čin, například krádež, vzhledem ke svému stigmatu může být automaticky společností z daného činu obviňován. Nálepkování představuje rizikový faktor pro motivaci propuštěného pracovat na sobě a žít řádným životem, bohužel se mu však nelze vyhnout.

Důsledky výkonu trestu odnětí svobody se bakalářská práce bude dále zabývat prostřednictvím průzkumného šetření. Osloveny jsou zde osoby, které prošly výkonem trestu a následným nutným přizpůsobením se změnám ve společnosti a v osobním životě provázejícím jejich propuštění. Na základě jejich bezprostředních osobních zkušeností s výkonem trestu odnětí svobody lze zjistit, jaké dopady mělo věznění na tyto osoby, v čem se jejich prožitky lišily či shodovaly a jak se tato skutečnost projevuje v jejich současném životě na svobodě.

7 Postpenitenciární péče

Postpenitenciární péči popisuje Sochůrek (2007) jako specifickou formu sociální péče, jejíž zákonitosti vychází ze sociální práce a je poskytována osobám, které se po určité době nacházely ve výkonu trestu odnětí svobody, v ochranném léčení nebo ochranné výchově. Rozumíme tím práci pověřených subjektů, které mají těmto osobám pomoci s hladkým návratem do života mimo věznici nebo jiné výše uvedené zařízení, tedy se zvládnutím situací, které po jejich propuštění z výkonu trestu mohou nastat a změn, které se ve společnosti za dobu jejich nepřítomnosti mohly udát.

Postpenitenciární péče nepředstavuje pouze práci s propuštěnými, ale i s osobami ve výkonu trestu, které se již blíží ke konci svého trestu a je tedy nutné je na jejich propuštění řádně připravit, po teoretické i praktické stránce. Tato práce s odsouzenými probíhá v rámci výstupních oddílů věznic, kde se odsouzeným soustavně a cíleně věnuje sociální pracovník Vězeňské služby. Do výstupních oddílů podle § 12 Vyhlášky č. 345/1999 Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody „*zařazuje odsouzené zpravidla šest měsíců před očekávaným skončením výkonu trestu ředitel věznice na návrh odborných zaměstnanců*“.

Jak uvádí Řeháček (2007), v praxi do výstupních oddílů zdaleka nejsou umístěny všechny osoby ve výkonu trestu, které daná kritéria splňují. Záleží především na podmínkách daných věznic, týkajících se především kapacitních možností, a ochotě odsouzených spolupracovat s personálem, která je v tomto případě pro efektivitu činnosti výstupního oddílu zásadní. Zároveň také zmiňuje, že někteří odsouzení nechtějí opustit stávající kolektiv natolik, že v případě jejich nástupu do výstupního oddílu se snaží páchaním přestupků dosáhnout vyřazení z tohoto oddílu, aby se mohli vrátit zpět.

Také motivace pracovat na své nápravě a účastnit se aktivit v rámci programů zacházení u některých osob s vidinou brzkého propuštění klesá. Zařazování těchto odsouzených do výstupních oddílů by pouze brzdilo jejich chod a mohlo by nevhodně působit na ostatní jeho členy. S odsouzenými, kteří z výše uvedených důvodů do výstupního oddílu nebyli umístěni, pracuje vězeňský personál v rámci programu zacházení, který je minimálně tři měsíce před jejich propuštěním aktualizován tak, aby se již přímo zabýval jejich přípravou na propuštění (Řeháček, 2007).

Vedle sociálního pracovníka Vězeňské služby, jsou podle Raszkové a Hoferkové (2014) základními subjekty poskytujícími postpenitenciární péči sociální kurátoři a různé neziskové organizace. Činnost sociálního kurátora spadá pod obecní úřady obcí s rozšířenou působností a „*kromě přímé práce s osobami ohroženými sociálním vyloučením zajišťují koordinační činnosti v oblasti sociálních služeb určených pro tuto cílovou skupinu*“ (Raszková, Hoferková, 2014, s. 114). Neziskové organizace propuštěným podle uvedených autorek mohou poskytovat materiální, poradenskou a sociální pomoc. Nejčastěji užívanou formou pomoci neziskových organizací jsou například azylové domy, noclehárny a denní centra, která jsou využívána i jinými cílovými skupinami. Některé organizace však propuštěným pomáhají i přímo s řešením náročných situací spojených s propuštěním, například s hledáním zaměstnání.

Mezi subjekty poskytující postpenitenciární péči můžeme dále zařadit i Probační a mediační službu. Její činnost je dána zákonem č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě. Smyslem Probační a mediační služby je především zajistit výkon alternativních trestů, podílí se tedy na nápravě pachatele trestného činu, aniž by prošel výkonem trestu odnětí svobody. Probační úředníci však pracují také s obviněnými a odsouzenými, převážně prostřednictvím parole. Jak je uvedeno na internetových stránkách Probační a mediační služby ČR, při podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody pracovník Probační a mediační služby, na žádost odsouzeného o vzájemnou spolupráci, zpracuje zprávu pro soud, obsahující potřeby a rizika odsouzeného, které v rámci této součinnosti zjistil. Podle zjištěných okolností poté podmíněné propuštění odsouzeného soudu doporučí, nebo jej nedoporučí s tím, že může soudu také navrhnout stanovení určitých podmínek, například uložení povinnosti podstoupit protialkoholní léčbu nebo uložení dohledu probačního úředníka (Probační a mediační služba České republiky, 2020a, online).

V případě potřeby mohou být propuštěnému dále vypláceny dávky pomoci v hmotné nouzi, jejichž přiznání záleží na posouzení aktuální sociální situace odsouzeného úřadem práce. Systém sociálních dávek upravuje zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve kterém nalezneme i kritéria, která musí žadatel o tyto dávky splnit, aby mohl být označen za osobu v hmotné nouzi a mohla mu být daná částka vyplácena. O možnosti zažádat si o dávky pomoci v hmotné nouzi a případně i o způsobu, jakým tuto žádost provést, by měl být odsouzený informován sociálními pracovníky Vězeňské služby.

Cílem následné péče je pomoci člověku propuštěnému z vězení zvyknout si znovu na život na svobodě a ulehčit mu první kroky k novému způsobu života tak, aby v ideálním případě nebyl okolnostmi donucen k opětovnému páchání trestné činnosti. Jedná se tedy o velmi důležitou prevenci recidivy. V současné době recidiva v České republice představuje významný problém. Podle Zprávy o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2018, kterou vydává Ministerstvo vnitra, tvořili recidivisté 37,9 % z celkového počtu pachatelů v České republice v roce 2018 (Ministerstvo vnitra: Odbor bezpečnostní politiky a prevence kriminality, online). Podrobněji je vývoj recidivy v České republice podle údajů Ministerstva vnitra vyobrazen v následující tabulce.

Tabulka č. 1: Vývoj recidivy v České republice

Rok	Podíl recidivistů na celkovém počtu pachatelů v České republice
2004	45,2 %
2005	46 %
2006	46,2 %
2007	44,5 %
2008	43,7 %
2009	45,9 %
2010	47,5 %
2011	48,5 %
2012*	50 %
2013*	52,6 %
2014*	53,2 %
2015*	52 %
2016*	46,3 %
2017*	45,7 %
2018*	37,9 %

*bez právnických osob

Zdroj: Ministerstvo vnitra: Odbor bezpečnostní politiky a prevence kriminality, online

V oblasti recidivy pozorujeme sestupný trend, stále je však velmi vysoká. Zde se nabízí otázka, jak moc tento problém souvisí právě s nedostatečnou nebo špatně uchopenou postpenitenciární péčí. V České republice nalezneme velké množství subjektů zabývajících se prací s osobami, které po určitou dobu pobývaly v institucionální výchově, tomuto systému však bývá často vytýkána jeho nejednotnost. Zároveň by jeho nabídka bylo jistě přínosné rozšířit, například o různé formy resocializačních a edukačních programů v rámci neziskového sektoru.

8 Alternativní tresty

Vzhledem k množství negativních důsledků výkonu trestu odnětí svobody se stále hledají alternativy k tomuto způsobu trestání, tedy efektivní způsob potrestání pachatele, který nebude spojený s odnětím svobody. Alternativní tresty tak stále představují jednu ze zásadních otázek trestního práva. Užívání alternativních trestů již prošlo několika léty praxe, stále je však zkoumáno, jak zvýšit jejich efektivitu a zajistit hladký průběh výkonu, zejména například v případě domácího vězení, kde se stále setkáváme s problémy při využívání elektronických náramků. V případech, kdy je to možné, je v naší zemi snaha těchto trestů užívat v maximální možné míře. O daném tvrzení svědčí i 66. místo České republiky ve světovém srovnání dle celkového počtu uvězněných osob, přičemž se v České republice ve výkonu trestu odnětí svobody nyní nachází 21 048 osob (Highest to Lowest – Prison Population Total, 2020, online).

Jak je uvedeno v § 52 trestního zákoníku, kromě trestu odnětí svobody může soud za spáchané trestné činy uložit tyto tresty:

- *„domácí vězení,*
- *obecně prospěšné práce,*
- *propadnutí majetku,*
- *peněžitý trest,*
- *propadnutí věci,*
- *zákaz činnosti,*
- *zákaz pobytu,*
- *zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,*
- *ztrátu čestných titulů nebo vyznamenání,*
- *ztrátu vojenské hodnosti,*
- *vyhoštění“ (Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník).*

Kontrolu řádného výkonu alternativních trestů zajišťuje státní organizace Probační a mediační služba. Na svých webových stránkách uvádí, že mimo tuto činnost se také snaží o efektivní a společensky prospěšný způsob řešení konfliktů souvisejících s trestnou činností tak, aby byly chráněny zájmy obětí trestných činů i celé společnosti, pachatel si uvědomil odpovědnost za své činy a v ideálním případě v budoucnu již respektoval a neporušoval zákonné normy (Probační a mediační služba, 2020b, online).

Velmi často užívaným alternativním trestem v našich podmínkách je především podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody. Trestní zákoník stanovuje, že výkon trestu odnětí svobody může být podmíněně odložen, pokud nepřevyšuje tři léta a k nápravě pachatele není nutný jeho výkon. Soud stanoví zkušební dobu, po kterou musí odsouzený dodržovat určená omezení a povinnosti, přičemž dodržování těchto podmínek je kontrolováno zaměstnanci Probační a mediační služby při podmíněném odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem (Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník).

Nezřídka se setkáváme s peněžitým trestem. Podle § 68 trestního zákoníku bývá ukládán v denních sazbách, jejichž počet určuje soud podle povahy a závažnosti spáchaného trestného činu a v potaz by měly být brány rovněž majetkové poměry pachatele. Částka, kterou odsouzený v rámci trestu uhradí, připadá státu (Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník). Peněžitý trest by neměl být ukládán osobám, které nemají dostatek finančních prostředků pro jeho splacení, proto je důležité pečlivé zvážení soudu, zda je uložení tohoto trestu vhodné.

Významným alternativním trestem jsou obecně prospěšné práce, které je možné uložit pachateli přečinu, pokud okolnosti spáchání daného činu nevyžadují uložení jiného trestu. Podle trestního zákoníku odsouzenému ukládá povinnost provést práci sloužící k obecně prospěšným účelům, jejíž rozsah je v rámci výměry 50-300 hodin pevně stanoven, a za kterou je odsouzenému zakázáno pobírat finanční odměnu (Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník). Pokud pachatel danou práci nevykonává nebo po dobu výkonu trestu nevede řádný život, je mu trest obecně prospěšných prací přeměněn na trest odnětí svobody. Obecně prospěšné práce představují užitečný způsob, jakým pachatel může aktivně odčinit své protiprávní jednání a být prospěšný svému okolí. Je však nutné posoudit, vzhledem k osobnosti odsouzeného, jeho pracovním návykům a fyzickým možnostem, zda bude schopný trest vykonat.

Dále je také třeba zmínit zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, sankci ukládanou především násilnickým fanouškům fotbalových a hokejových utkání, ale i dalším osobám, jejichž trestná činnost je spojena s konáním určitých společenských akcí. Jedná se o postih za méně závažné trestné činy, kdy uvěznění by bylo zbytečně tvrdým trestem.

Dalším důležitým alternativním trestem je trest domácího vězení. Podle Čádové (2010) pro odsouzeného představuje povinnost zdržovat se na určitém místě v době stanovené probačním úředníkem podle poměrů odsouzeného tak, aby výkon trestu nenarušoval zaměstnání odsouzeného. Jak je uvedeno na webových stránkách Probační a mediační služby, kontrolu výkonu trestu zajišťuje probační úředník prostřednictvím namátkových kontrol, které provádí v místě stanoveném pro výkon trestu v časech, kdy má odsouzený povinnost se v něm zdržovat (Probační a mediační služba České republiky, 2020d, online). V zahraničí je již zcela běžná kontrola výkonu trestu domácího vězení přes elektronický monitorovací systém. V České republice je tento systém také zaveden, potýká se však ještě s řadou problémů, zejména s výrobou dostatečného počtu monitorovacích náramků a jejich propojením s informačním systémem.

9 Průzkumné šetření

Následující část bakalářské práce je věnována průzkumnému šetření. Výzkumný problém, který zamýšlím studovat, představují sociální a psychologické důsledky výkonu trestu odnětí svobody. Trestem odnětí svobody rozumíme nepodmíněný trest odnětí svobody, tedy výkon retributivní justice. Sociální důsledky jsou v této práci uchopeny jako znevýhodnění daného jedince vůči společnosti, projevující se například nálepkováním okolí či ztíženými podmínkami při hledání zaměstnání a bydlení. Psychologickými důsledky rozumíme, jakým způsobem se výkon trestu a jevy, které jej provází, odrazily na prožívání trestaného a zda i v současné době pociťuje nějaké psychické problémy související s výkonem tohoto trestu. Výzkumné šetření si neklade za cíl generalizovat, slouží pouze jako doplnění teoretické části o subjektivní pohled osob, které v minulosti prošly výkonem trestu odnětí svobody.

Cíl průzkumného šetření, výzkumné otázky

Cílem průzkumného šetření je zjistit, zda a jaké sociální a psychologické důsledky měl výkon trestu odnětí svobody pro dotazované osoby a cítí-li se jím i v současné době poznamenány.

Mezi dílčí cíle průzkumného šetření patří zjistit, jak dotazované osoby výkon trestu odnětí svobody prožívaly, jakým způsobem jim vězeňský personál pomáhal vyrovnat se s uvězněním, a zda aktivity v rámci programu zacházení hodnotí z dnešního úhlu pohledu jako užitečné pro jejich přípravu na život na svobodě.

Vzhledem k tématu bakalářské práce a v návaznosti na teoretickou část jsem stanovila tuto hlavní výzkumnou otázku:

Jaké sociální a psychologické důsledky přinesl výkon trestu odnětí svobody pro vězněné osoby?

Hlavní výzkumná otázka je dále konkretizována následujícími dílčími výzkumnými otázkami:

- Jak odsouzený prožíval nástup do výkonu trestu odnětí svobody?
- S jakými negativními jevy se odsouzený ve výkonu trestu setkal?
- Co odsouzený na výkonu trestu prožíval jako nejnáročnější?
- Jaký efekt měl pro odsouzeného program zacházení, který ve VTOS plnil?
- Jakým způsobem byl odsouzený připravován na propuštění z výkonu trestu?
- Jaké byly důsledky výkonu trestu odnětí svobody pro jeho život po propuštění, cítí uje nějaké i v současnosti?

Druh výzkumu

Vzhledem k tématu bakalářské práce jsem pro účely výzkumného šetření zvolila kvalitativní přístup, jehož záměrem je podle Švaříčka (2014, s. 17) „*za pomoci celé řady postupů a metod rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu*“. Kvalitativní přístup umožňuje vcítit se do dotazovaných osob, zjistit, jak určité situace prožívaly a jaký je jejich subjektivní pohled na danou problematiku. Jeho cílem není vytvořit novou teorii, ale podrobněji odhalit podstatu určitého jevu, pohnutky a názory osob, kterých se výzkum týká, tedy vybraného vzorku respondentů, s jejichž údaji pracujeme. Výstupem z kvalitativního výzkumu nejsou statistická data, ale interpretace získaných informací.

Výběr respondentů

Pro účely průzkumného šetření k bakalářské práci jsem vybírala záměrně respondenty, kteří se v minulosti nacházeli ve výkonu trestu odnětí svobody. Kontakt na tyto osoby mi zprostředkovala organizace Rubikon Centrum. Náplní činnosti této organizace je pomáhat osobám s trestní minulostí získat pracovní návyky, sehnat a udržet si zaměstnání a v případě potřeby také vyřešit problémy s dluhy. Průzkumného šetření se zúčastnily ženy, které jsou v současné době v Rubikonu zaměstnány na tréninkových i stálých pozicích.

Způsob získávání informací

Pro průzkumné šetření v mé bakalářské práci byla původně zamýšlena forma osobních polostrukturovaných rozhovorů s minimálně třemi osobami, které v minulosti prošly zkušeností výkonu trestu odnětí svobody. Z důvodu obav před osobním kontaktem v souvislosti s šířením nemoci COVID-19, se však osoby, které mi měly osobní rozhovor poskytnout, odmítly se mnou sejít. V této situaci jsem oslovila organizaci Rubikon Centrum, která mi zprostředkovala rozeslání mých otázek k průzkumnému šetření prostřednictvím e-mailu. Sběr informací proběhl v březnu 2020 a odpovědi se mi navrátily od pěti žen, k osobnímu kontaktu s žádnou z nich však bohužel dojít nemohlo.

Analýza získaných dat

Pro analýzu získaných informací jsem zvolila techniku otevřeného kódování. Podle Strausse a Corbinové jsou při otevřeném kódování *„údaje rozebrány na samostatné části a pečlivě prostudovány, porovnáním jsou zjištěny podobnosti a rozdíly, a také jsou kladeny otázky o jevech údají reprezentovaných“* (Strauss, Corbinová, 1999, s. 43). Při otevřeném kódování jevy pojmenováváme a zjišťujeme vztahy mezi nimi, na jejichž základě jsou poté vytvořeny kategorie. V těchto kategoriích uvádím doslovné citace výpovědí respondentek v takové formě, ve které jsem je od dotazovaných získala. V tomto textu se tedy místy vyskytují pravopisné chyby a překlipy.

Pro přehlednost, účely kódování a možnost citovat výpovědi respondentek, jsem uvedla jejich identifikační údaje v následující tabulce. Z typu věznice, ve které se dotazované osoby nacházely, lze dovést závažnost trestného činu, který spáchaly, podmínky a režim průběhu výkonu trestu. Některé respondentky se nacházely po celou dobu výkonu trestu v jednom typu věznice, jiné byly z vyššího stupně zabezpečení časem přerazeny do nižšího. Nutné je zohlednit, že většina z respondentek svůj trest vykonávala v době, kdy ještě nebylo v platnosti nové členění věznic. Pracujeme zde tedy se zastaralým dělením typů věznic.

Tabulka č. 2: Identifikační údaje respondentek

Respondentky	Typ věznice	Délka trestu	Kolikrát ve VTOS
A	s ostrahou	4 roky a 1 měsíc	1 x
B	s ostrahou, s dozorem	první trest 10 měsíců, druhý trest 3 roky	2 x
C	s dozorem, oddělení léčby ze závislostí	19 měsíců	1 x
D	s dozorem, s dohledem	3 roky	1 x
E	se zvýšenou ostrahou, s ostrahou, s dozorem	14,5 let	1 x

Tazatelské otázky

Respondentkám jsem položila 24 otevřených otázek. První tři otázky jsou spíše identifikačního charakteru. Ostatní otázky se již zabývají prožíváním respondentek ve výkonu trestu, podmínkami, ve kterých se nacházely a důsledky, které uvěznění přineslo pro jejich další život.

Respondentkám jsem pokládala následující otázky:

1. V jakém typu věznice jste svůj trest vykonával/a?
2. Jakou dobu jste ve vězení strávil/a?
3. Kolikrát jste byl/a ve výkonu trestu?
4. Jaké byly Vaše pocity po nástupu do věznice?
5. Jak se k Vám chovali ostatní spoluvězni?
6. Setkal/a jste se při výkonu trestu s útoky (slovní či fyzické) vůči Vám ze strany spoluvězňů? Pokud ano, jakým způsobem probíhaly a jak jste to řešil/a?
7. Pozoroval/a jste mezi ostatními odsouzenými ve vězení nějaké zakázané aktivity, například ve smyslu užívání návykových látek, používání mobilních telefonů nebo tetování?
8. Co pro Vás bylo ve výkonu trestu odnětí svobody nejnáročnější?
9. Trpěl/a jste ve výkonu trestu nějakými zdravotními problémy? Například bolestí hlavy, bolestí břicha, nespavostí, nevolností, ...

10. Jakým způsobem Vám personál věznice pomáhal vyrovnat se s uvězněním?
11. Jakých aktivit pod vedením zaměstnanců věznice (např. kroužky, terapie, bohoslužby) jste se ve výkonu trestu účastnil/a?
12. Hodnotíte z dnešního úhlu pohledu tyto aktivity jako užitečné pro Vaši přípravu na propuštění a život mimo vězení?
13. Snažil/a jste se o podmíněné propuštění?
14. Jakým způsobem jste se připravoval/a na propuštění z výkonu trestu? Jak Vám s tím pomohl vězeňský personál?
15. Doporučil Vám vězeňský personál kontaktovat po propuštění některou z neziskových organizací?
16. Využil/a jste po propuštění kromě Rubikonu služby některé z dalších neziskových organizací? Jakým způsobem jejich práce s Vámi probíhala?
17. Jak jste prožíval/a Váš návrat do běžného života po propuštění z výkonu trestu?
18. Poznamenal výkon trestu odnětí svobody Váš rodinný život? Pokud ano, jak?
19. Měl/a jste problém sám/sama sehnat zaměstnání?
20. Musel/a jste po návratu z výkonu trestu vyhledat odbornou pomoc, například psychologa?
21. Měl/a jste po propuštění z výkonu trestu někdy znovu problémy s dodržováním zákona? Co by pro Vás znamenalo nové odsouzení k trestu odnětí svobody?
22. Pociťujete ještě nyní nějaké následky, které má Vaše předchozí uvěznění na Váš současný život? Pokud ano, jaké?
23. Jak se k Vám chovají lidé, kteří o Vašem předchozím uvězněním vědí?
24. Co Vás nejvíce motivuje k tomu, abyste po propuštění již nepáchal/a trestnou činnost?

Otevřené kódování

Z podobných vlastností pojmů mi vyplynuly následující kategorie:

- Prožívání výkonu trestu odnětí svobody
- Vztahy ve věznici
- Přístup zaměstnanců Vězeňské služby k uvězněným osobám
- Programy zacházení
- Propuštění z výkonu trestu odnětí svobody
- Důsledky výkonu trestu odnětí svobody

Prožívání výkonu trestu odnětí svobody

První kategorie se zabývá pocity a myšlenkami, se kterými se oslovené respondenty ve výkonu trestu potýkaly. Zjišťuje také, zda trpěly nějakými zdravotními problémy, které by mohly mít souvislost i s jejich psychickým rozpoložením ve výkonu trestu. Vystihují ji tyto pojmy: strach, bezmoc, smutek, sebelítost, vztek, dopad tvrdé reality, ztráta důstojnosti, zoufalství, nepřenosnost pocitů, konsternace, smíšené pocity, výčitky svědomí, stud, odloučení od blízkých, stesk, obavy z budoucnosti, ztráta autonomie, špatná lékařská péče, těžká práce, deprese, přechozené nemoci.

Tuto kategorii pro přehlednost rozdělují do tří subkategorií: Emoce provázející nástup do výkonu trestu odnětí svobody, Nejnáročnější skutečnosti ve výkonu trestu odnětí svobody a Zdravotní problémy ve výkonu trestu.

Subkategorie: Emoce provázející nástup do výkonu trestu odnětí svobody

Pocity, které respondenty po nástupu do výkonu trestu odnětí svobody prožívaly, byly jednoznačně negativní. Všechny dotazované osoby své uvěznění prožívaly velmi intenzivně, a to včetně ženy, která se ve výkonu trestu nacházela již podruhé (respondentka B).

- „*Moje pocity byly velice špatné, myslela jsem si, že to nemohu přežít. Ten pocit se nedá moc vysvětlit. Nakonec jsem přežila*“ (respondentka E).
- „*Strašné – naprostá ztráta důstojnosti, strach*“ (respondentka D).
- „*Strach, vztek, smutek, sebelítost*“ (respondentka B).
- „*Nejhorší byla bezmoc, strach a realita*“ (respondentka C).
- „*Že to ani není možné*“ (respondentka A).

Subkategorie: Nejnáročnější skutečnosti ve výkonu trestu odnětí svobody

Většina respondentek jako nejnáročnější skutečnost v průběhu svého uvěznění vnímala odloučení od svých blízkých a s ním spojený stesk, týkající se především jejich rodiny. Zároveň zmiňují výčitky svědomí a jedna z respondentek uvedla, že prožívala také obavy z budoucnosti.

- „*Nejnáročnější bylo odloučení od rodiny, výčitky, uvědomění co jsem spáchala a kde se nacházím*“ (respondentka C).
- „*Návštěvy s rodinou, výčitky svědomí vůči své rodině*“ (respondentka B).
- „*Stesk po blízkých, strach z budoucnosti*“ (respondentka D).

Z odpovědi jedné z respondentek můžeme pozorovat, že nejhůře prožívala ztrátu autonomie, která, jak je zmíněno v teoretické části bakalářské práce, výkon trestu nutně provází, vzhledem k vysokému stupni organizovanosti života ve věznici a smyslu výkonu tohoto trestu jako takového.

- „*Rozhodují za vás*“ (respondentka A).

Další respondentka zase jako nejnáročnější na výkonu trestu vnímala nutnost sdílet společné prostory se zcela odlišnými lidmi, kteří mají jiné návyky. Dále také zmiňuje nedostatek soukromí a možnosti úniku.

- „*Vyjít s lidmi s úplně jinou mentalitou, hygienickými návyky, různými psychickými poruchami a nebylo se kde schovat.*“ (respondentka E).

Subkategorie: Zdravotní problémy ve výkonu trestu

Kromě dvou respondentek se všechny setkaly ve výkonu trestu s určitými zdravotními problémy. Respondentka A uvedla, že zdravotními problémy trpěla, necharakterizovala však jakými. Podle odpovědí ostatních dotazovaných nelze zcela usuzovat, že jejich zdravotní problémy souvisely s psychickými. Jedna z těchto žen však trpěla depresemi. Respondentky také ve své výpovědi upozorňují na špatnou lékařskou péči ve výkonu trestu.

- „*Ne, jen zpočátku depresemi, a jednou zablokování zad z těžké práce. Měla jsem štěstí, protože dobrat se ve výkonu trestu slušného lékařského ošetření, je jako vyhrát ve sportce*“ (respondentka D).
- „*Občas jsem byla nemocná a mám následky doposud. Nějakou dobu nebyl ve věznici lékař, takže byl problém se dostat k lékaři. Jen ty vážné případy jeli třeba na výjezd do nemocnice, ale muselo to být opravdu vážné. Prodělala jsem několik angín, které jsem přechodila. Jinak byl nejhorší problém s bolestí zubů, jelikož jsem užívala v minulosti drogy a ty se podepsali na zubech*“ (respondentka C).

Shrnutí:

Všechny respondentky prožívaly své uvěznění velmi intenzivně, a to včetně ženy, která se ve výkonu trestu nacházela již podruhé. Pociťovaly strach, bezmoc, smutek, ale i sebelítost či konsternaci. Ve výkonu trestu nejvíce trpěly odloučením od svých blízkých, jedna z respondentek měla zpočátku i deprese.

Z odpovědí dotazovaných není možné usuzovat, že zdravotní problémy, které je ve věznici potkaly, přímo souvisely s jejich psychickým rozpoložením. Upozorňují však na velmi špatnou lékařskou péči.

Vztahy ve věznici

Tato kategorie zjišťuje, jaké vztahy měly respondentky s ostatními uvězněnými, jak vnímaly sociální klima ve věznicích, ve kterých se nacházely a zda pozorovaly, nebo se dokonce ve výkonu trestu účastnily zakázaných aktivit. Jelikož každá z respondentek prošla jinou zkušeností a jedná se o zcela subjektivní prožitky a názory, vystihují ji vcelku rozporuplné pojmy: běžné vztahy, hezké chování, ústup, vyhýbání se, opomíjení, obrana, bez fyzických útoků, nevyhnutelnost konfliktů, hádky, teritorialita, nedůvěra, nepříjemné situace, tetování, zneužívání léků, návykové látky, mobilní telefony. Tato kategorie je rozdělena do dvou subkategorií: Chování spoluvězeňkyň a Zakázané aktivity ve výkonu trestu.

Subkategorie: Chování spoluvězeňkyň

Většina respondentek způsob, jakým se k nim ostatní spoluvězeňkyně chovaly, hodnotila kladně. Podle níže uvedených odpovědí můžeme usuzovat, že vztahy, které tyto respondentky měly se svými spoluvězeňkyněmi, se pohybovaly v normální rovině mezilidských vztahů a byly bez výraznějších konfliktů.

- *„Nikdy jsem neměla žádný konflikt, takže můžu říct, že vztahy byly v pořádku“* (respondentka B).
- *„Musím říct, že dobře. Samozřejmě byli i nepříjemné situace, ale jsem typ člověka co si nenechá vše líbit. Ale po většinu času hezky“* (respondentka C).

Z odpovědi jedné z respondentek lze v této souvislosti, mimo jiné, vyčíst i její přesvědčení, že za určitých okolností by pro ni pravděpodobně bylo náročnější se svými spoluvězeňkyněmi vyjít.

- *„Byly docela v pohodě, protože jsem se nedostala do cely s cikánkami“* (respondentka E).

Další respondentka popisuje spíše chladnější vztahy, charakteristické především vzájemným opomíjením a v některých případech i nedůvěrou. Z její odpovědi můžeme odvodit také možné teritoriální chování spoluvězeňkyň a hranice, které si mezi sebou odsouzené vytvořily.

- „*Různě – některé s nedůvěrou, nevěděly, co ode mne čekat, většinou si mě moc nevnímaly, pokud neměly pocit, že je nějak omezuju*“ (respondentka D).

Žádná z dotazovaných se nesetkala s fyzickým útokem ze strany spoluvězeňkyň mířeným na svou osobu. Zároveň dvě z respondentek uvedly, že ve výkonu trestu ani žádné podobné chování nepozorovaly. Ostatní dotazované se setkaly především se slovními konflikty, přičemž z jejich tvrzení můžeme vyvodit, že v tomto ohledu velkou roli hrál jejich přístup v těchto situacích, kdy volily spíše cestu ústupu a vyhýbání se vyostřeným situacím.

- „*Ano setkala, ale jen se slovními. Samozřejmě byli tam i fyzické, ale ne na moji osobu. Většinou jsem to řešila v klidu, ale byla někdy situace, kdy jsem šla do útoku. Většinou se to vyřešilo slovní hádkou. Chtěla jsem jít co nejdříve domů, takže jsem to řešila v klidu, někdy ústupem. Nechtěla jsem mít žádný kázeňský trest*“ (respondentka C).
- „*Ano, tomu se ve vězení nedá vyhnout, lze to jen omezit, vyhýbat se určitým situacím, mlčet, i když se domníváte, že jste v právu, nechat některé věci být, nedráždit kobru bosou nohou*“ (respondentka D).

Jedna z respondentek dokonce některé útoky, které pozorovala, řešila se zaměstnanci Vězeňské služby.

- „*Přímo mě se útoky netýkaly, ale pokud jsem o něčem věděla, tak jsem řešila s kompetentními pracovníky VS*“ (respondentka E).

Subkategorie: Zakázané aktivity ve výkonu trestu

Zakázané aktivity u odsouzených osob ve výkonu trestu odnětí svobody zaznamenaly kromě jedné respondentky všechny oslovené osoby. Nejčastěji ve svých výpovědích uváděly, že u svých spoluvězňů pozorovaly pašování a zneužívání léků, užívání návykových látek, tetování a jedna z dotazovaných zmínila i používání mobilních telefonů u mužů.

- „*Ano, pozorovala, nejvíce tetování, někdy propašovali prášky a užili je*“ (respondentka C).

- „*Používání návykových látek, u chlapů mobility*“ (respondentka E).

Jedna z respondentek v této souvislosti upozorňuje na účast pracovníků Vězeňské služby na provozování zakázaných aktivit odsouzených, kterou zpozorovala při svém výkonu trestu.

- „*Všechno vyjmenované se děje,*“ (pozn.: užívání návykových látek, používání mobilních telefonů, tetování) „*často i za podpory pracovníků vězeňské služby, zároveň je to samozřejmě zakázáno a tedy i trestáno*“ (respondentka D).

Žádná z respondentek neuvedla, že by se podobných aktivit účastnila spolu se svými spoluvězeňkyněmi, od tzv. druhého života odsouzených se tedy podle svých výpovědí spíše distancovaly.

Shrnutí:

Většina respondentek měla se svými spoluvězeňkyněmi dobré vztahy, i přesto, že se ve výkonu trestu zdržovaly účasti na zakázaných aktivitách. Podle výpovědí dotazovaných se žádná z nich nesečkala ve věznicí se šikanou. Pokud některá z respondentek zažila konflikt se svými spoluvězeňkyněmi, jednalo se pouze o slovní hádku, žádná z oslovených se nesečkala s fyzickými útoky. Zároveň však ani u jedné z respondentek nepozorujeme stesk po kolektivu ve věznicí.

Přístup zaměstnanců Vězeňské služby k uvězněným osobám

Cílem této kategorie je zjistit, jak se k dotazovaným choval personál Vězeňské služby a jakým způsobem jim pomáhal vyrovnat se s uvězněním a připravit se na propuštění. Charakterizují ji tyto pojmy: nezájem, urážky, hrubé chování, nedostatek informací, psycholog, terapeut, svěřit se, poskytnutí kontaktů, ostražitost, nedůvěra.

Nadpoloviční většina oslovených osob odpověděla, že zaměstnanci Vězeňské služby jim vyrovnat se s uvězněním nepomohli. Důležité je však zohlednit, zda oslovené osoby pod pojem „personál věznicí“ zahrnují i civilní zaměstnance, tedy sociální pracovnice a psychology, kteří do věznicí dochází.

- „*Nijak. Jen paní sociální, se mi snažila pomoc a mluvila se mnou. Musí se s tím každý vyrovnat sám*“ (respondentka A).

Z následujících dvou odpovědí lze vyčíst určité napětí mezi respondentkami a vězeňským personálem, zároveň také jejich nedůvěru a ostražitost. Podle tvrzení respondentky D nebylo neobvyklé ani hrubé chování vězeňského personálu.

- „*Nijak, musela jsem sama. Ukázat sebemenší slabost, bylo by zle*“ (respondentka E).
- „*Je to jako všeude, někteří lidé jsou slušní a dělají svou práci dobře a jiní ne. Těch druhých je asi víc, a tak je běžné, že vás uráží, jsou sprostí apod.*“ (respondentka D).

Dvě z dotazovaných osob ve výkonu trestu využily pomoci psychologa a terapeuta. Je možné, že zvýšená pozornost jim byla věnována především z důvodu nutnosti překonat závislost na návykových látkách.

- „*Byla jsem zhruba 15 měsíců na oddělení léčby ze závislostí, tam jsme měli své terapeuty, Psychologa, docházela k nám paní psychožka z „venku,,. Takže jsem kdykoli mohla na pohovor k psychologovi, terapeutce. Bylo jen mezi námi, takže jsem se mohla se vším svěřit, to mi hodně pomohlo. Taky jsem měli skupinové terapie, psali jsme písemné práce na tělo atd...*“ (respondentka C).
- „*V prvním trestu nijak, v druhém psycholog a terapie*“ (respondentka B).

Respondentka A si stěžuje také na nedostatek informací, které od zaměstnanců věznice získala v souvislosti se svým propuštěním.

- „*... mé otázky zcela nikdy nikdo nezodpověděl, až paní magistra z PMS při pohovoru ke Křehké šanci*“ (respondentka A).

Shrnutí:

Podle výpovědí respondentek vztahy s personálem Vězeňské služby byly spíše chladnější. Vyrovnat se s uvězněním musely respondentky samy, zaměstnanci věznice jim s touto situací nepomohli, kromě dvou respondentek, se kterými pracovali psychologové a terapeuti. Podle odpovědí některých z oslovených osob, nedostaly od vězeňského personálu dostatek informací pro jejich přípravu na propuštění, ani o možnostech následné péče, kterou mohou využít. Více bude tato skutečnost rozebrána v kategorii Propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

Programy zacházení

Kategorie se zabývá aktivitami, které oslovené osoby plnily v rámci jejich programu zacházení. Respondentky zde z dnešního úhlu pohledu hodnotí také efektivitu těchto aktivit pro jejich přípravu na propuštění a současný život. Vystihují ji následující pojmy, které jsou opět velmi rozporuplné, vzhledem k subjektivnímu hodnocení dotazovaných: vzdělávací aktivity, zájmové aktivity, pohybové aktivity, výtvarné kroužky, odvykací terapie, příprava na život venku, užitečnost, uvědomění si, prozření, neefektivní, příjemné.

Aktivity, kterých se ve výkonu trestu dotazované účastnily, byly velmi rozmanité. Z uvedených odpovědí vyplývá, že s respondentkami, které ve věznici prošly odvykacím programem, bylo intenzivněji pracováno psychology a terapeuty a činnosti, které s nimi zaměstnanci věznic vykonávali, byly více edukativního a informativního charakteru.

- „... měli jsme na specializovaném oddělení každý den program do večera, jak komunity každý den, různé kroužky např. různá výuka jazyků (já jsem vedla výuku angličtiny pro odsouzené), samozřejmě bohoslužby, literaturu, různé tělesné aktivity, taky jsme měli různé výtvarné kroužky, každý týden jsme měli za úkol vytvořit pro postižené děti nějaké předměty např. pexesa, omalovánky, záložky atd.“ (respondentka C).
- „Aktuality, zdraví a výživa, etiketa, fin. gramotnost“ (respondentka A).

Jiné z uvedených aktivit jsou spíše zájmovými činnostmi, sloužící jako odreagování. Nad jejich efektem pro nápravu osob ve výkonu trestu a jejich život po propuštění se můžeme pouze zamýšlet. Mohou však těmto lidem ukázat, jak lze příjemným způsobem trávit volný čas.

- „Arteterapie, cvičení, jóga, ruční práce, divadelní kroužek“ (respondentka E).
- „Šití, loutkové divadlo, vybíjená, pingpong“ (respondentka D).

Jako užitečné pro přípravu na propuštění a život mimo věznici hodnotily aktivity v rámci plnění programu zacházení dvě z dotazovaných.

- „Uvědomila jsem si, jak jsem se chovala, komu všemu jsem ublížila a hlavně jsem pochopila co je správné. Poznala jsem sama sebe na čistou hlavu, začla jsem si sama sebe vážit, zvedlo se mi sebevědomí...“ (respondentka C).

Zbylé respondentky tyto aktivity nepovažují za efektivní pro jejich přípravu na propuštění ani život na svobodě, hodnotí je však jako příjemné zpestření výkonu trestu, díky kterému se nenudily.

- *„Pro mě tyto aktivity z hlediska života mimo vězení neměly žádný význam, měla jsem dost aktivit před výkonem trestu a i po něm, ale měly velký význam pro moje fungování v trestu, za celou dobu jsem se nenudila, což ale zdaleka neplatí o každém“* (respondentka D).
- *„Ne, ale bylo fajn“* (respondentka E).

Shrnutí:

Z uvedených odpovědí vyplývá, že aktivity ve výkonu trestu hodnotily kladně především respondentky, které se před jeho výkonem potýkaly se závislostí na návykových látkách. Právě tyto respondentky díky plnění programu zacházení a odvykací terapii svou závislost překonaly a mohly začít žít normálním životem. Jak ale uvedly zbylé dotazované osoby, tyto aktivity neměly pro jejich propuštění a život mimo vězení žádný význam. Byly však příjemnou součástí výkonu trestu a osoby ve výkonu trestu díky nim mohly poznat způsob, jakým lze vhodně trávit svůj volný čas.

Propuštění z výkonu trestu odnětí svobody

Tato kategorie zjišťuje, jak se dotazované připravovaly na propuštění, s jakými neziskovými organizacemi spolupracovaly v rámci následné péče a jak prožívaly svůj návrat do běžného života. Zjišťuje, zda po propuštění oslovené osoby znovu měly problémy s dodržováním zákonů a odhaluje také, co je pro ně největší motivací k tomu, aby žily řádným životem. Charakterizují ji tyto pojmy: nedostatek pomoci, spolupráce s PMS, řešení dluhů, spolupráce s psychologem, nedostatek informací, léčba závislostí, plnění podmínek podmíněného propuštění, sociální výcvik, pomoc neziskových organizací, doléčovací centrum, radost, úleva, nervozita, štěstí, zázemí, strach z odsuzování okolí, strach z reakce okolí, stud. Kategorie je rozdělena na 4 subkategorie: Příprava na propuštění z výkonu trestu, Následná péče, Pocity provázející propuštění z výkonu trestu, Dodržování zákonů v současnosti, motivace.

Subkategorie: Příprava na propuštění z výkonu trestu

Všechny respondentky se ve výkonu trestu snažily naplnit podmínky pro podmíněné propuštění, v této souvislosti je v mnoha výpovědích zmíněna spolupráce s Probační a mediační službou v rámci programu Křehká šance. Jak vyplývá z odpovědí, všechny oslovené osoby nakonec úspěšně splnily stanovené podmínky a byly podmíněně propuštěny.

- *„Ano, snažila, prošla jsem i Křehkou šancí, kdy mě doporučili k propuštění. Pustili mě na PP po 19 měsících, takže po 1/3 mého trestu. Dohromady jsem měla trest 44 měsíců“* (respondentka C).
- *„Ano, snažila, první žádost mi byla zamítnuta, ačkoliv jsem splňovala všechny zákonné podmínky, na druhou žádost jsem byla podmíněně propuštěna“* (respondentka D).

Některé z respondentek se na své propuštění připravovaly velmi důsledně a spolupracovaly v této souvislosti s personálem věznice i různými neziskovými organizacemi. Důležitou roli v této situaci hrála také součinnost s Probační a mediační službou, týkající se již zmíněného podmíněného propuštění.

- *„Tak jako první jsem si zažádala probační službu, dále jsem si zmapovala všechny dluhy a napsala jsem poškozeným omluvu a o splátkový kalendář, jsem 13 soudně trestaná, takže jsem byla skoro jako vícetrest, tak jsem zažádala o Křehkou Šanci, utla jsem všechny kontakty s lidmi z drogové minulosti, rozešla jsem se s partnerem, který by mě mohl ohrozit na svobodě, docházela jsem k psychologovi, byla jsem v kontaktu s rodinou, jak v písemném tak návštěvy, mamka mi dala příslib bydlení. Vězeňský personál hlavně sociální pracovnice mi dala kontakty na doléčovací centrum, kde jsem pak nastoupila ambulantně, s Rubikonem jsem řešila zaměstnání a dluhy. Terapeutky mě připravili na život venku, s čím se mohu setkat, jak se zachovat. Zmapovala jsem si rizika, kterým se musím vyhnout, a nebo jak s nimi pracovat“* (respondentka C).
- *„Spolupracovala jsem ze Sananimem, Betou a prošla jsem Křehkou šancí II.“* (respondentka A).

Některé z respondentek se naopak na své propuštění nepřipravovaly vůbec, nebo jenom minimálně.

- „*Nepřipravovala jsem se nijak speciálně a nemyslím, že by mi vězeňský personál nějak pomohl. Pomáhalo mi, když se ke mně chovali slušně*“ (respondentka D).
- „*Nepotřebovala jsem pomoci, měla jsem plně funkční rodinu, výborné zázemí, finanční zajištění, vracela jsem se domů*“ (respondentka E).

Subkategorie: Následná péče

Dvě z respondentek uvedly, že vězeňský personál jim nedoporučil žádnou organizaci, kterou by po svém propuštění v případě potřeby mohly kontaktovat. Respondentka D uvedla, že již ve výkonu trestu spolupracovala s neziskovou organizací a respondentce C zaměstnanci věznice doporučili kontaktovat Rubikon a doléčovací centrum.

Kromě Rubikonu využily služby jiných neziskových organizací pouze dvě z dotazovaných osob, přičemž jedna z nich tuto spolupráci měla nařízenou soudem jako podmínku podmíněného propuštění.

- „*V rozsudku v podmíněném propuštění, mám roční spolupráci se Sananimem a Betou (resocializační a reintegrační centrum), jsou to individuální sezení, kde řešíte danou situaci či problém, a volíte nejlepší cestu z možností, které se Vám nabízejí k vyřešení*“ (respondentka A).
- „*... využila jsem kromě Rubikonu doléčovací centrum, nadále kontaktní centrum Renarkon, kde jsem pak nějakou dobu docházela k terapeutovi*“ (respondentka C).

Subkategorie: Pocity provázející propuštění z výkonu trestu

Pocity, které dotazované po návratu z výkonu trestu prožívaly, jsou velmi rozmanité. Každá z respondentek svůj návrat na svobodu prožívala trochu jiným způsobem. Mísí se zde štěstí, radost, úleva, ale i nervozita a strach z reakce okolí.

- „*Byla jsem ze začátku nervózní, abych nic neopomenula co mi nařídil soud, šťastná, že je konec mého trápení, po třech týdnech jsem nastoupila do práce v RUBIKONU na tréninkové místo provozní asistentky. To bylo to nejlepší co mě mohlo potkat*“ (respondentka A).

Jedna z respondentek se ve výkonu trestu zúčastnila natáčení seriálu Holky pod zámkem a z tohoto důvodu se obávala možné stigmatizace okolím. Cítila také výčitky svědomí, především vůči svým dětem, její obavy se ale ukázaly být zbytečnými, a nakonec se setkala s přijetím a pozitivními reakcemi okolí.

- „*Měla jsem to o něco lehčí, měla jsem rodinu, která při mně stála, měla jsem se kde vrátit. Bylo pro mě těžké se pohybovat mezi lidmi, protože jsem byla ve výkonu v seriálu Holky pod zámkem. Měla jsem strach, že mě budou poznávat a budou mě odsuzovat. Taky jsem se za sebe styděla. Bylo pro mě těžké, jak mě budou brát mé děti, ale bylo to super a je to super ☺*“ (respondentka C).

Z výpovědí dalších dvou dotazovaných můžeme usuzovat, že se jim velice ulevilo, že mohou opustit vězeňský kolektiv. Především u respondentky E je to velmi pochopitelné, vzhledem k délce jejího trestu.

- „*Byla jsem ráda, že mám klid od lidí*“ (respondentka E).
- „*Byla jsem šťastná, že už to mám za sebou, hlavně, že už neuvidím některé lidi jak z řad zaměstnanců, tak i odsouzených*“ (respondentka D).

Subkategorie: Dodržování zákonů v současnosti, motivace

Kromě respondentky A, která na otázky 18-24 již neodpověděla, se všechny dotazované shodly, že od svého propuštění problémy s dodržováním zákonů neměly a nikdy více by se nechtěly vrátit do výkonu trestu odnětí svobody.

- „*Neměla, jelikož jsem nástup do výkonu brala jako šanci začít znovu. Chopila jsem se toho a překopala jsem si celý život. Takže je ze mě úplně jiný člověk. A tento život se mi líbí a jsem v něm šťastná. Co by to znamenalo? Ztratila bych rodinu, zklamala je, zklamala sama sebe a už bych si sebe nevážila, toto by bylo pro mne nepřípustné*“ (respondentka C).

Dvě z dotazovaných osob jako největší motivaci pro to, aby po propuštění už nepáchaly trestnou činnost, uvedly především svou rodinu a známé.

- „*Vše, hlavně moje rodina, manžel, syn*“ (respondentka E).
- „*Nejvíce mě motivuje rodina, děti. Taky lidi kolem mě*“ (respondentka C).

Další dvě respondentky ve své výpovědi zdůraznily, že především již nemají potřebu trestnou činnost páchat. Podle jejich odpovědí je však zřejmé, že je motivuje spokojenost se současným životem a jednu z respondentek i vzpomínky na výkon trestu.

- „*Nic mě nemotivuje, nemám to zapotřebí, můj život je už někde jinde. Baví mě žít slušný život. Můj problém byla závislost na drogách. Jsem čistá již 7 let a neměnila bych*“ (respondentka B).
- „*Nemám potřebu páchat trestnou činnost, ale kdybych měla, tak jako motivace vzpomínka na výkon trestu s lidmi, s kterým bych chtěla být dobrovolně ani týden, jistě stačí*“ (respondentka D).

Shrnutí:

Všechny oslovené osoby úspěšně splnily podmínky podmíněného propuštění a z výkonu trestu odnětí svobody byly tedy propuštěny dříve. Některé respondentky se na propuštění připravovaly velmi důkladně a spolupracovaly v této souvislosti i s některými neziskovými organizacemi, jiné respondentky se podle svých slov na propuštění téměř nepřipravovaly. Všechny z dotazovaných po propuštění využily pomoci neziskové organizace Rubikon Centrum. S jinou neziskovou organizací spolupracovaly pouze dvě z respondentek, jedna z nich měla tuto spolupráci nařízenou soudem v souvislosti s podmíněným propuštěním. Svůj návrat na svobodu dotazované prožívaly především s radostí a úlevou, v některých odpovědích však pozorujeme i obavy a stud. Všechny respondentky, kromě jedné, která na otázku neodpověděla, po svém propuštění již neměly problém s dodržováním zákonů. Motivuje je k tomu především jejich rodina a blízcí, dvě z respondentek uvedly, že již nemají potřebu trestnou činnost páchat, nemusí tedy být ničím motivovány.

Důsledky výkonu trestu odnětí svobody

Poslední kategorie se zabývá důsledky, které pro oslovené osoby měl výkon trestu odnětí svobody. Zjišťuje, jakým způsobem poznamenal jejich rodinný život a uplatnitelnost na trhu práce. Zabývá se také současným životem dotazovaných.

Vystihují ji pojmy jako: odcizení, problém sehnat zaměstnání, exekuce, stigma, nepochopení, odsuzování, podmínky podmíněného propuštění, uznání, obdiv okolí, vyrovnání se s minulostí, sblížení s rodinou.

Tato kategorie je rozdělena do 4 subkategorií: Důsledky pro rodinný život, Problém získat zaměstnání, Reakce okolí a Důsledky výkonu trestu s přesahem do současnosti.

Subkategorie: Důsledky pro rodinný život

Dvě z respondentek nepocítují žádné důsledky, které by výkon trestu přinesl pro jejich rodinný život. Negativní dopady výkonu trestu v tomto ohledu uvedla pouze jedna z dotazovaných osob.

- *„Ano – odcizení, které se těžko napravuje“* (respondentka D).

Zbylé dvě respondentky v tomto ohledu spatřují spíše pozitivní dopady výkonu trestu. Tuto skutečnost můžeme vztáhnout i k tomu, že se jedná o osoby, které se v minulosti potýkaly se závislostí na návykových látkách, ve věznici prošly odvykacím programem, překonaly svou závislost a nyní mohou žít normálním životem.

- *„Nepoznamenal, naopak mi pomohl“* (respondentka C).
- *„Paradoxně mě sblížil s rodinou“* (respondentka B).

Subkategorie: Problém získat zaměstnání

Kvůli svému předchozímu uvěznění měly problém sehnat zaměstnání dvě z respondentek, které z tohoto důvodu využily pomoci organizace Rubikon Centrum.

- *„Ano, záznam v rejstříku je problém u většiny zaměstnavatelů“* (respondentka D).

Další tři respondentky po svém propuštění nastoupily rovnou do Rubikonu, s těmito problémy se tedy potýkat nemusely.

- *„Neměla, jelikož jsem ihned po propuštění navštívila Rubikon Centrum, do zaměstnání jsem nastoupila zhruba po měsíci po propuštění přímo do Rubikon Centra jako provozní asistentka. Takže jsem zaměstnání ani sama nikde nehledala, protože jsem nastupovala tam. To jsem měla na půl roku a pak jsem šla na Českou poštu, kde mě Rubikon doporučil.“*
- *„Po České poště jsem si hledala zaměstnání sama a nebyl to problém, nastoupila jsem jako prodavačka elektronických cigaret. Mimo to jsem pracovala na DPP jako mentor v Rubikonu a na DPP jako konzultant s praxí na Ostravské univerzitě sociálních věcí. Nedávno jsem se vrátila do Rubikonu na stálo jako provozní asistent, tuto možnost jsem ihned brala a dala výpověď v bývalé práci. Mimo to dělám pořád na univerzitě i mentorku“* (respondentka C).

- „*Ne, šla jsem pouze do Rubikonu a vyšlo mi to. Jinak jsem měla domluvenou práci přes známého*“ (respondentka E).

Subkategorie: Potřeba odborné pomoci

Odbornou pomoc po propuštění z výkonu trestu vyhledaly dvě z oslovených osob, důvodem však nebyly jejich psychické nebo zdravotní problémy, ale nařízení soudu související s podmíněným propuštěním.

Pro jednu z respondentek tato pomoc byla ale velmi přínosná. Zbylé dotazované odbornou pomoc po propuštění nevyhledaly, přičemž jedna z respondentek na tuto otázku neodpověděla.

- „*Ano, musela, měla jsem to v podmínkách udělených soudem při propuštění. Ale já jsem to uvítala, hodně mi to pomohlo*“ (respondentka C).
- „*Ne, sama bych nevyhledala, ale musela jsem z nařízení soudu při podmíněném propuštění*“ (respondentka E).

Subkategorie: Reakce okolí

S negativními reakcemi okolí v souvislosti se svým předchozím uvězněním se setkala pouze jedna z oslovených osob. Zmiňuje také, že se již stýká pouze s lidmi, kteří ji v tomto ohledu negativně nehodnotí.

- „*Stýkám se jen s těmi, kteří s tím nemají problémy, nebo o tom nevědí. Ale vím, že hodně lidí, s kterými jsem se stýkala dříve to prostě nechápu nebo odsuzují a s těmi se nestýkám. Svůj trest jsem si odseděla a nebylo to snadné a nemám chuť se stále omlouvat*“ (respondentka D).

Jedna respondentka naopak zmiňuje pozitivní hodnocení svých známých, kteří oceňují změnu, kterou ve výkonu trestu prošla.

- „*Chovají se ke mně hezky, váží si mě, že jsem vyhrála boj nad drogami a trestnou činností*“ (respondentka C).

Zbylé dvě dotazované nepocítují rozdíl v chování okolí. Jedna z respondentek na tuto otázku neodpověděla.

- „*Úplně v pohodě, nikdo mi nic nevytýká ani nepřipomíná*“ (respondentka E).
- „*Normálně, nedávají to znát*“ (respondentka B).

Subkategorie: Důsledky výkonu trestu s přesahem do současnosti

Negativní následky svého předchozího uvěznění ve svém současném životě pociťuje pouze jedna z respondentek, která se od té doby potýká s exekucí.

- „*Exekuce, do které jsem se dostala výkonem trestu a která ovlivňuje můj každodenní život*“ (respondentka D).

Zbylé respondentky v současnosti nepociťují žádné negativní důsledky spojené s jejich potrestáním. Na závěr uvádím výpověď jedné z dotazovaných, která k této skutečnosti přistupuje velmi pozitivním způsobem.

- „*Nepociťuji, se svou minulostí jsem se srovnala a teď z ní naopak čerpám a nestydím se za ni. Patří ke mně. Vyučuji budoucí sociální pracovníky a jsem takový živý příklad, s čím se v praxi mohou sejit. Dokonce svou minulost ani netajím. Jsem na sebe pyšná, kde jsem teď, a co jsem vše dokázala*“ (respondentka C).

Shrnutí:

Negativní důsledky výkonu trestu pro rodinný život uvedla pouze jedna z respondentek, některé dotazované v tomto ohledu zmínily dokonce pozitivní dopad trestu. Problém sehnat zaměstnání kvůli záznamu v rejstříku trestu měly dvě z oslovených osob, které z tohoto důvodu kontaktovaly Rubikon Centrum. Ostatní dotazované po svém propuštění nastoupily rovnou do Rubikonu, s těmito problémy se tedy potýkat nemusely. Žádná z respondentek po propuštění netrpěla zdravotními nebo psychickými problémy natolik, aby musela vyhledat odbornou pomoc. Dvě oslovené osoby, které odbornou pomoc vyhledaly, tak musely učinit v souvislosti s podmíněným propuštěním. Kromě jedné respondentky se žádná nesetkala ani s odsudkem okolí a v chování svých známých většinou nepociťují žádné změny. V současné době se výkonem trestu cítí být poznamenána jedna respondentka, která se od té doby potýká s exekucí.

Interpretace výsledků průzkumného šetření

Cílem průzkumného šetření bylo zjistit, jaké sociální a psychologické důsledky měl výkon trestu odnětí svobody pro oslovené osoby a zda se i v současné době cítí jeho výkonem poznamenány. Dále také, jak své uvěznění prožívaly, jakým způsobem jim vězeňský personál pomohl vyrovnat se s ním a zda aktivity plněné v rámci programu zacházení byly pro tyto osoby efektivní pro jejich návrat na svobodu a současný život.

Odpovědi respondentek mě v mnoha ohledech překvapily. Vyvozují z nich závěr, že, kromě jedné z dotazovaných, negativní vliv výkonu trestu na svůj současný život nepocíťovaly, pouze dvě uvedly, že se po propuštění setkaly s problémy při uplatnění na trhu práce. Tyto informace jsou pravděpodobně do určité míry zkresleny skutečností, že všechny ženy, které se tohoto průzkumného šetření zúčastnily, jsou zaměstnány v organizaci Rubikon Centrum. Nemusely se tedy v takové míře potýkat s problémy a dopady, které by je mohly postihnout v případě, že by nespolupracovaly s touto neziskovou organizací.

Výkon trestu neměl u většiny respondentek ani tak velký dopad na rodinný a sociální život, jak jsem na základě získaných teoretických informací předpokládala. Čtyři z pěti dotazovaných žádný rozdíl v přístupu své rodiny a okolí nespatořovaly. Z odpovědí dvou respondentek dokonce přímo vyplývá, že výkon trestu odnětí svobody jejich následný život poznamenal pozitivně, vymanily se díky němu z drogové závislosti a jsou šťastné za způsob života, kterým nyní žijí.

Samotný výkon trestu odnětí svobody byl však pro všechny oslovené osoby velmi psychicky náročný. Prožívaly zde pocity bezmoci, smutku, strachu a zoufalství, jedna z dotazovaných se zpočátku potýkala s depresemi. Většinu respondentek nejvíce trápilo odloučení od blízkých a výčitky svědomí. Stejně intenzivní a negativní pocity pozorujeme i u dotazované, která se ve výkonu trestu nacházela již podruhé. Téměř všechny se v průběhu svého uvěznění setkaly s nějakými zdravotními problémy, jednalo se ale o běžné nemoci, které spíše nesouvisely s jejich psychickým stavem. Kromě jedné respondentky hodnotily všechny ostatní vztahy se spoluvězeňkyněmi kladně a pokud se z jejich strany setkaly s přímými útoky, tak pouze se slovními. Téměř všechny pozorovaly u ostatních uvězněných zakázané aktivity, nebyly však nuceny k účasti na nich a dobré vztahy si zachovaly i přesto, že se zřejmě od tohoto druhého života odsouzených spíše distancovaly.

Pomoc vězeňského personálu většina z odsouzených nevnímala. Podobně tomu bylo i při přípravě na propuštění a poskytování potřebných informací, například ohledně možností následné péče. Jedna z respondentek upozornila dokonce na hrubé chování, se kterým se od zaměstnanců Vězeňské služby setkala, kdy ji uráželi a byli na ni sprostí. Pozorovala také jejich součinnost při provozování zakázaných činností uvězněných.

Aktivita, které oslovené osoby plnily v rámci svého programu zacházení, hodnotí většina jako spíše neúčinné pro jejich život na svobodě. Důvodem může být skutečnost, že některé z dotazovaných se ve výkonu trestu účastnily spíše zájmových aktivit, například výtvarných kroužků a různých pohybových aktivit, které představovaly smysluplné trávení volného času, ale pro přípravu na propuštění a život mimo věznic byly nevyužitelné. Edukativních a informativních aktivit se účastnily pouze některé z oslovených osob, především respondentky, které procházely odvykacím programem.

Zamyslíme-li se nad odpověďmi těchto osob, velkou roli jistě hraje i jejich přístup a náhled. I respondentky, které se výkonu trestu chopily jako šance na změnu a nový život a mají pozitivnější přístup, vnímaly trest odnětí svobody jako náročnou životní etapu. Překonaly ji však a posílily díky tomu i své sebevědomí a v současnosti žijí normálním, spokojeným životem.

Závěrem uvádím, že informace získané průzkumným šetřením rozhodně nelze považovat za zobecňující, a to jak vzhledem k druhu výzkumu, tak i s ohledem na malý výzkumný vzorek. Snažila jsem se předestřít prožívání osob s trestní minulostí i to, jak vnímaly podmínky, ve kterých se ve výkonu trestu nacházely a dopady uvěznění na jejich život po propuštění. Realizace průzkumného šetření pro mne byla velice zajímavou zkušeností a odpovědi respondentek mě v mnoha ohledech překvapily.

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo zjistit, jaké sociální a psychologické důsledky může výkon trestu odnětí svobody přinést pro vězněné osoby. Teoretická část práce představila trest odnětí svobody, stručně vylíčila jeho historii, pojetí ve společnosti a způsob, jakým je vykonáván. Popsala práci s osobami ve výkonu trestu, tedy prostředky, jakými kvalifikovaní zaměstnanci věznice pracují s osobnostmi odsouzených tak, aby v ideálním případě již byli schopni žít řádným životem a dodržovali normy společnosti. Zaměřila se také na prožívání odsouzených v průběhu jejich uvěznění, včetně některých z jevů provázejících výkon trestu odnětí svobody, které mohou negativně poznamenat osobnost uvězněných osob. Může se například jednat o šikanu, užívání nelegálních návykových látek ve výkonu trestu, nebo kriminální tetování.

Dále se již věnuje přímo dopadům, které mohou mít pro psychiku uvězněných osob výše uvedené skutečnosti a sociálními důsledky výkonu trestu odnětí svobody. Nejčastěji se podle těchto informací jedná především o odcizení od rodiny, či dokonce její rozpad, odsouzení okolím a problém získat zaměstnání, se kterým může souviset i chudoba a bezdomovectví. Představuje subjekty následné péče, jejichž pomoc mohou osoby využít v případě potřeby po svém propuštění. Na závěr teoretické části práce jsou jako možné řešení negativních dopadů výkonu trestu odnětí svobody na uvězněné osoby i vysokých nákladů spojených s realizací tohoto způsobu trestání, uvedeny alternativní tresty.

Teoretický vhled bakalářské práce doplňuje kvalitativní průzkumné šetření, které zjišťuje, jakým způsobem oslovené osoby, které v minulosti prošly výkonem trestu, prožívaly své uvěznění, s jakými negativními jevy se ve vězení setkaly, a zda pozorují negativní dopady trestu odnětí svobody i v současném životě. Cílem průzkumného šetření nebylo generalizovat, umožnilo nám však nahlédnout na danou problematiku očima osob, které prošly výkonem trestu a doplnilo teoretickou část i o reálné zkušenosti a názory propuštěných osob.

Seznam použitých zdrojů

- BIEDERMANOVÁ, Eva a PETRAS, Michal. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. ISBN 978-80-7338-115-8.
- ČÁDOVÁ, Jitka. Trest domácího vězení. In: ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ ed. *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010, s. 149-160. ISBN 978-80-7367-757-2.
- DRAHÝ, František, Jindřich HŮRKA a Michal PETRAS. *SARPO: charakteristiky odsouzených v českých věznicích: deskriptivní studie* [online]. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2018 [cit. 2020-02-29]. ISBN 978-80-270-5197-7. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2019/02/SARPO.pdf>.
- FISCHER, Slavomil. *Etopedie v penitenciární praxi*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2006. ISBN 80-7044-772-9.
- FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-5046-0.
- Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky. Základní informace. *Vscr.cz* [online]. © 2020a [cit. 2020-02-01]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/onas/zakladni-informace/>.
- Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky. Co je SARPO. *Vscr.cz* [online]. © 2020b [cit. 2020-02-11]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/onas/sarpo/co-je-sarpo/>.
- HÁLA, Jaroslav. *Bolest a naděje vězení: penologické eseje*. Praha: Triton, 2007. ISBN 978-80-7387-013-3.
- HÁLA, Jaroslav. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. 2., dopl. vyd. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2006. ISBN 80-867-0830-6.
- HAVLÍČKOVÁ, Miloslava, Michal MIOVSKÝ a Harald SPIRIG. *Vězeňství a nelegální drogy: sborník textů z oblasti užívání nelegálních návykových látek ve věznicích*. Praha: Úřad vlády ČR, 2003. ISBN 80-86734-03-X.
- HNIDKOVÁ, Ivana. *Systémová podpora profesionálního výkonu sociální práce: specifika sociální práce ve vězeňství*. Tábor: Generální ředitelství VS ČR, 2014.

- INCIARDI, James A. *Trestní spravedlnost*. Praha: Victoria Publishing, 1994. ISBN 80-85605-30-9.
- KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-163-7.
- KANTŮRKOVÁ, Eva. *Přítelkyně z domu smutku*. Praha: Československý spisovatel, 1984. ISBN 80-202-0195-5.
- KORENEKOVÁ, Eva. Sociální práce ve věznici. *České vězeňství: Občasník pro vězeňství a kriminální prevenci*. 2018, **2018**(1), 14-15.
- LATA, Jan. *Účel a smysl trestu*. Praha: LexisNexis, 2007. ISBN 978-80-86920-24-5.
- LEŠKOVÁ, Lýdia. Sociálny pracovník v penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti. Brno: Tribun EU, 2013. ISBN 978-80-263-0554-5.
- MAŘÁDEK, Vladimír. *Výkladový slovník penologie*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003. ISBN 80-704-2256-4.
- MIOVSKÝ, Michal, Harald SPIRIG a Miloslava HAVLÍČKOVÁ, eds. *Vězeňství a nelegální drogy: sborník textů z oblasti užívání nelegálních návykových látek ve věznicích*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. ISBN 80-86734-03-X.
- PELCÁK, Stanislav. Proaktivní zvládání psychické zátěže a stresu. In: SMUTEK, Martin a Milan ŠVEŘEPA ed. *Sociální práce a sociální služby*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007, s. 44-53. ISBN 978-80-7041-105-6.
- Probační a mediační služba České republiky. Parole. *Pmscr.cz* [online]. © 2020a [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/parole-dohled-nad-podminene-propustenymi/>.
- Probační a mediační služba České republiky. Poslání a cíle Probační a mediační služby. *Pmscr.cz* [online]. © 2020b [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/poslani-a-cile/>.
- Probační a mediační služba České republiky. Parole - podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. *Pmscr.cz* [online]. © 2020c [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/parole-dohled-nad-podminene-propustenymi/>.

- Probační a mediační služba České republiky. Trest domácího vězení. *Pmscr.cz* [online]. © 2020d [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/trest-domaciho-vezeni/>.
- RADKOVÁ, Lucie. *Jak se mluví za zdmi českých věznic*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2012. ISBN 978-80-7464-109-1.
- RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava SVOBODA HOFERKOVÁ. *Kapitoly z penologie I: vězeňství*. Vydání: druhé, rozšířené a aktualizované. Hradec Králové: Gaudeamus, 2018. ISBN 978-80-7435-716-9.
- RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava HOFERKOVÁ. *Kapitoly z penologie II*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-378-9.
- RIEGER, Zdeněk. *Návrat k rodině a domů*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-544-8.
- ŘEHÁČEK, Michal. Základní informace k VTOS v ČR. In: Sborník z konference „Z vězení venku“. Olomouc: Charita Olomouc, 2007, s. 7-14. ISBN 978-80-254-1056-1.
- SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie II*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN 978-80-7372-204-3.
- STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Sdružení Podané ruce, 1999. ISBN 80-85834-60-X.
- SYKES, Gresham. *The Society of Captives*. Princeton: Princeton University Press, 1958 cit. In: SMIT, Dirk van Zyl a Sonja SNACKEN. *Principles of European prison law and policy: penology and human rights*. New York: Oxford, 2009. ISBN 978-0-19-922843-0.
- ŠTERN, Pavel, Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ, Dagmar DOUBRAVOVÁ a Jitka ČÁDOVÁ (eds.). *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2.
- ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.

- Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky (Listina základních práv a svobod). *Zakonyprolidi.cz* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2020 [cit. 2020-02-29]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-2>.
- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky. *Zakonyprolidi.cz* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2020 [cit. 2020-02-29]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-1>.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 5., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0225-7.
- VEGRICHTOVÁ, Barbora. *Symbolika kriminálního tetování*. 2. aktualizované a doplněné vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. ISBN 978-80-7380-693-4.
- Věznice Světlá nad Sázavou. Základní informace. *Vscr.cz* [online]. © 2020 [cit. 2020-02-01]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/veznice-svetla-nad-sazavou/o-nas/zakladni-informace/>.
- Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody. *Zakonyprolidi.cz* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2020 [cit. 2020-02-29]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-345>.
- World Prison Brief. Highest to Lowest - Prison Population Total. *Prisonstudies.org* [online]. © 2020 [cit. 2020-02-29]. Dostupné z: https://www.prisonstudies.org/highest-to-lowest/prison-population-total?field_region_taxonomy_tid=All.
- Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. *Zakonyprolidi.cz* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2020 [cit. 2020-02-29]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169>.
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. *Zakonyprolidi.cz* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2020 [cit. 2020-02-29]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>.

- ZEMAN, Petr. *Uživatelé drog ve vězení - hodnocení účinnosti terapeutických programů* [online]. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019 [cit. 2020-02-29]. ISBN 978-80-7338-178-3. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/453.pdf>.
- Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2018 (ve srovnání s rokem 2017) [online]. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, odbor prevence kriminality, 2019.

Přílohy

Příloha č. 1: Odpovědi respondentky A

1. V jakém typu věznice jste svůj trest vykonával/a? *S ostrahou*
2. Jakou dobu jste ve vězení strávil/a? *4 roky a 1 měsíc*
3. Kolikrát jste byl/a ve výkonu trestu? *IX*
4. Jaké byly Vaše pocity po nástupu do věznice? *Že to ani není možné.*
5. Jak se k Vám chovali ostatní spoluvězni? *Normálně*
6. Setkal/a jste se při výkonu trestu s útoky (slovní či fyzické) vůči Vám ze strany spoluvězňů? Pokud ano, jakým způsobem probíhaly a jak jste to řešil/a? *Ne, nesetkala.*
7. Pozoroval/a jste mezi ostatními odsouzenými ve vězení nějaké zakázané aktivity, například ve smyslu užívání návykových látek, používání mobilních telefonů nebo tetování? *Nic takového*
8. Co pro Vás bylo ve výkonu trestu odnětí svobody nejnáročnější? *Rozhodují za Vás.*
9. Trpěl/a jste ve výkonu trestu nějakými zdravotními problémy? Například bolestí hlavy, bolestí břicha, nespavostí, nevolností, ... *Ano*
10. Jakým způsobem Vám personál věznice pomáhal vyrovnat se s uvězněním? *Nijak. Jen paní sociální, se mi snažila pomoc a mluvila se mnou. Musí se s tím každý vyrovnat sám.*
11. Jakých aktivit pod vedením zaměstnanců věznice (např. kroužky, terapie, bohoslužby) jste se ve výkonu trestu účastnil/a? *Aktuality, zdraví a výživa, etiketa, fin. gramotnost*
12. Hodnotíte z dnešního úhlu pohledu tyto aktivity jako užitečné pro Vaši přípravu na propuštění a život mimo vězení? *Ne*
13. Snažil/a jste se o podmíněné propuštění? *Ano*
14. Jakým způsobem jste se připravoval/a na propuštění z výkonu trestu? Jak Vám s tím pomohl vězeňský personál? *Spolupracovala jsem ze Sananimem, Betou a prošla jsem Křehkou šancí II. , mé otázky zcela nikdy nikdo nezodpověděl, až paní magistra z PMS, při pohovoru ke Křehké šanci.*
15. Doporučil Vám vězeňský personál kontaktovat po propuštění některou z neziskových organizací? *Jen paní sociální se snaží , aby jste chodila na různé besedy, které se pořádají ve věznicích.*
16. Využil/a jste po propuštění kromě Rubikonu služby některé z dalších neziskových organizací? Jakým způsobem jejich práce s Vámi probíhala? *V rozsudku v podmíněném propuštění, mám roční spolupráci se Sananimem a Betou (resocializační a reintegrační centrum), jsou to individuální sezení, kde řešíte danou situaci či problém, a volíte nejlepší cestu z možností, které se Vám nabízejí k vyřešení.*
17. Jak jste prožíval/a Váš návrat do běžného života po propuštění z výkonu trestu? *Byla jsem ze začátku nervozní, abych nic neopomenula co mi nařídil soud, šťastná , že je Konec mého trápení, po třech týdnech jsem nastoupila do práce v RUBIKONU na tréninkové místo provozní asistentky. To bylo nejlepší co mě mohlo potkat.*

18. Poznamenal výkon trestu odnětí svobody Váš rodinný život? Pokud ano, jak?
Ne, výkon trestu odnětí svobody mě potrestal.

- dále již bez odpovědi

Příloha č. 2: Odpovědi respondentky B

- 1. V jakém typu věznice jste svůj trest vykonával/a?** *s ostrahou a s dozorem*
- 2. Jakou dobu jste ve vězení strávil/a?** *první trest 10 měsíců druhý trest 3 roky*
- 3. Kolikrát jste byl/a ve výkonu trestu?** *2x*
- 4. Jaké byly Vaše pocity po nástupu do věznice?** *Strach, vztek, smutek, sebelítost*
- 5. Jak se k Vám chovali ostatní spoluvězni?** *Nikdy jsem neměla ve věznici žádný konflikt, takže můžu říct, že vztahy byly v pořádku*
- 6. Setkal/a jste se při výkonu trestu s útoky (slovní či fyzické) vůči Vám ze strany spoluvězňů? Pokud ano, jakým způsobem probíhaly a jak jste to řešil/a?** *ne*
- 7. Pozoroval/a jste mezi ostatními odsouzenými ve vězení nějaké zakázané aktivity, například ve smyslu užívání návykových látek, používání mobilních telefonů nebo tetování?** *zneužívání léků*
- 8. Co pro Vás bylo ve výkonu trestu odnětí svobody nejnáročnější?** *Návštěvy s rodinou, výčitky svědomí vůči své rodině*
- 9. Trpěl/a jste ve výkonu trestu nějakými zdravotními problémy? Například bolestí hlavy, bolestí břicha, nespavostí, nevolností, ...** *ne*
- 10. Jakým způsobem Vám personál věznice pomáhal vyrovnat se s uvězněním?** *V prvním trestu nijak, v druhém psycholog a terapie*
- 11. Jakých aktivit pod vedením zaměstnanců věznice (např. kroužky, terapie, bohoslužby) jste se ve výkonu trestu účastnil/a?** *odvykací terapie..*
- 12. Hodnotíte z dnešního úhlu pohledu tyto aktivity jako užitečné pro Vaši přípravu na propuštění a život mimo vězení?** *ano*
- 13. Snažil/a jste se o podmíněné propuštění?** *ano*
- 14. Jakým způsobem jste se připravoval/a na propuštění z výkonu trestu? Jak Vám s tím pomohl vězeňský personál?** *Podstoupila jsem léčbu závislosti, zúčastnila jsem se projektu křehká šance*
- 15. Doporučil Vám vězeňský personál kontaktovat po propuštění některou z neziskových organizací?** *ne*
- 16. Využil/a jste po propuštění kromě Rubikonu služby některé z dalších neziskových organizací? Jakým způsobem jejich práce s Vámi probíhala?** *Ne jen Rubikon*
- 17. Jak jste prožíval/a Váš návrat do běžného života po propuštění z výkonu trestu?**
Šla jsem na rok do terapeutické komunity na dobrovolné léčení, takže jsem na svobodě tak úplně nebyla. Potom jsem měla problém se záznamem v RT sehnat práci. Pomohl mi Rubikon

18. Poznamenal výkon trestu odnětí svobody Váš rodinný život? Pokud ano, jak? *Paradoxně mě sblížil s rodinou*

19. Měl/a jste problém sám/sama sehnat zaměstnání? ano

20. Musel/a jste po návratu z výkonu trestu vyhledat odbornou pomoc, například psychologa? ne

21. Měl/a jste po propuštění z výkonu trestu někdy znovu problémy s dodržováním zákona? Co by pro Vás znamenalo nové odsouzení k trestu odnětí svobody? *Ne neměla.*

22. Pociťujete ještě nyní nějaké následky, které má Vaše předchozí uvěznění na Váš současný život? Pokud ano, jaké? Nepociťuji

23. Jak se k Vám chovají lidé, kteří o Vašem předchozím uvěznění vědí? Normálně, nedávají to znát.

24. Co Vás nejvíce motivuje k tomu, abyste po propuštění již nepáchal/a trestnou činnost? Nic mě nemotivuje, nemám to zapotřebí, můj život je už někde jinde. Baví mě žít slušný život. Můj problém byla závislost na drogách. Jsem čistá již 7 let a neměnila bych.

Příloha č. 3: Odpovědi respondentky C

1. V jakém typu věznice jste svůj trest vykonával/a? Věznice Opava – dozor...pak oddělení z léčby ze závislostí

2. Jakou dobu jste ve vězení strávil/a? 19 měsíců

3. Kolikrát jste byl/a ve výkonu trestu? jedenkrát

4. Jaké byly Vaše pocity po nástupu do věznice? Nejhorší byla bezmoc, strach a realita

5. Jak se k Vám chovali ostatní spoluvězni? Musím říct, že dobře. Samozřejmě byli i nepříjemné situace, ale jsem typ člověka co si nenechá vše líbit. Ale po většinu času hezky.

6. Setkal/a jste se při výkonu trestu s útoky (slovní či fyzické) vůči Vám ze strany spoluvězňů? Pokud ano, jakým způsobem probíhaly a jak jste to řešil/a? Ano setkala, ale jen se slovními. Samozřejmě byli tam i fyzické, ale né na mojí osobu. Většinou jsem to řešila v klidu, ale byla někdy situace, kdy jsem šla do útoku. Většinou se to vyřešilo slovní hádkou. Chtěla jsem jít co nejdříve domů, takže jsem to řešila v klidu, někdy ústupem. Nechtěla jsem mít žádný kázeňský trest.

7. Pozoroval/a jste mezi ostatními odsouzenými ve vězení nějaké zakázané aktivity, například ve smyslu užívání návykových látek, používání mobilních telefonů nebo tetování? Ano pozorovala, nejvíce tetování, někdy propašovali prášky a užili je.

8. Co pro Vás bylo ve výkonu trestu odnětí svobody nejnáročnější? Nejnáročnější bylo odloučení od rodiny, výčitky, uvědomění co jsem spáchala a kde se nacházím.

9. Trpěl/a jste ve výkonu trestu nějakými zdravotními problémy? Například bolestí hlavy, bolestí břicha, nespavostí, nevolností, ... *Občas jsem byla nemocná a mám následky doposud. Nějakou dobu nebyl ve věznici lékař, takže byl problém se dostat k lékaři. Jen ty vážné případy jeli třeba na výjezd do nemocnice, ale muselo to být opravdu vážné. Prodělala jsem několik angín, které jsem přechodila. Jinak byl nejhorší problém s bolestí zubů, jelikož jsem užívala v minulosti drogy a ty se podepsali na zubech.*

10. Jakým způsobem Vám personál věznice pomáhal vyrovnat se s uvězněním? *Byla jsem zhruba 15 měsíců na oddělení léčby ze závislosti, tam jsme měli své terapeuty, Psychologa, docházela k nám paní psychožka z „venku,..“ Takže jsem kdykoli mohla na pohovor k psychologovi, terapeutce. Bylo jen mezi námi, takže jsem se mohla se vším svěřit, to mi hodně pomohlo. Taky jsem měli skupinové terapie, psali jsme písemné práce na tělo atd..*

11. Jakých aktivit pod vedením zaměstnanců věznice (např. kroužky, terapie, bohoslužby) jste se ve výkonu trestu účastnil/a? *Jak už jsem psala výše, měli jsme na specializovaném oddělení každý den program do večera, jak komunity každý den, různé kroužky např. různá výuka jazyků (já jsem vedla výuku angličtiny pro odsouzené), samozřejmě bohoslužby, literaturu, různé tělesné aktivity, taky jsme měli různé výtvarné kroužky, každý týden jsme měli za úkol vytvořit pro postižené děti nějaké předměty např. pexesa, omalovánky, záložky atd.*

12. Hodnotíte z dnešního úhlu pohledu tyto aktivity jako užitečné pro Vaši přípravu na propuštění a život mimo vězení? *Strašně mi pomohli komunity a práce na tělo (písemné). Uvědomila jsem si, jak jsem se chovala, komu všemu jsem ublížila a hlavně jsem pochopila co je správné. Poznala jsem sama sebe na čistou hlavu, začla jsem si sama sebe vážit, zvedlo se mi sebevědomí...*

13. Snažil/a jste se o podmíněné propuštění? *Ano, snažila, prošla jsem i Křehkou Šanci, kdy mě doporučili k propuštění. Pustili mě na PP po 19 měsících, takže po 1/3 mého trestu. Dohromady jsem měla trest 44 měsíců.*

14. Jakým způsobem jste se připravoval/a na propuštění z výkonu trestu? Jak Vám s tím pomohl vězeňský personál? *Tak jako první jsem si zažádala probační službu, dále jsem si zmapovala všechny dluhy a napsala jsem poškozeným omluvu a o splátkový kalendář, jsem 13 soudně trestaná, takže jsem byla skoro jako vícetrest, tak jsem zažádala o Křehkou Šanci, utla jsem všechny kontakty s lidmi z drogové minulosti, rozešla jsem se s partnerem, který by mě mohl ohrozit na svobodě, docházela jsem k psychologovi, byla jsem v kontaktu s rodinou, jak v písemném tak návštěvy, mamka mi dala příslib bydlení. Vězeňský personál hlavně sociální pracovnice mi dala kontakty na doléčovací centrum, kde jsem pak nastoupila ambulantně, s Rubikonem jsem řešila zaměstnání a dluhy. Terapeutky mě připravili na život venku, s čím se mohu setkat, jak se zachovat. Zmapovala jsem si rizika, kterým se musím vyhnout, a nebo jak s nimi pracovat.*

15. Doporučil Vám vězeňský personál kontaktovat po propuštění některou z neziskových organizací? *Ano, Rubikon Centrum a doléčovací centrum.*

16. Využil/a jste po propuštění kromě Rubikonu služby některé z dalších neziskových organizací? Jakým způsobem jejich práce s Vámi probíhala? *Tak jak jsem psala, využila jsem kromě Rubikonu doléčovací centrum, nadále kontaktní centrum Renarkon, kde jsem pak nějakou dobu docházela k terapeutovi.*

17. Jak jste prožíval/a Váš návrat do běžného života po propuštění z výkonu trestu? *Měla jsem to o něco lehčí, měla jsem rodinu, která při mně stála, měla jsem se kde vrátit. Bylo pro mě těžké se pohybovat mezi lidmi, protože jsem byla ve výkonu v seriálu Holky pod zámkem. Měla jsem strach, že mě budou poznávat a budou mě odsuzovat. Taky jsem se za sebe styděla. Bylo pro mě těžké, jak mě budou brát mé děti, ale bylo to super a je to super ☺*

18. Poznamenal výkon trestu odnětí svobody Váš rodinný život? Pokud ano, jak? *Nepoznamenal, naopak mi pomohl.*

19. Měl/a jste problém sám/sama sehnat zaměstnání? Neměla, jelikož jsem ihned po propuštění navštívila Rubikon Centrum, do zaměstnání jsem nastoupila zhruba po měsíci po propuštění přímo do Rubikon Centra jako provozní asistentka. Takže jsem zaměstnání ani sama nikde nehledala, protože jsem nastupovala tam. To jsem měla na půl roku a pak jsem šla na Českou poštu, kde mě Rubikon doporučil. Po České poště jsem si hledala zaměstnání sama a nebyl to problém, nastoupila jsem jako prodavačka elektronických cigaret. Mimo to jsem pracovala na DPP jako mentor v Rubikonu a na DPP jako konzultant s praxí na Ostravské univerzitě sociálních věcí. Nedávno jsem se vrátila do Rubikonu na stálo jako provozní asistent, tuto možnost jsem ihned brala a dala výpověď v bývalé práci. Mimo to dělám pořád na univerzitě i mentorku.

20. Musel/a jste po návratu z výkonu trestu vyhledat odbornou pomoc, například psychologa? Ano musela, měla jsem to v podmínkách udělených soudem při propuštění. Ale já jsem to uvítala, hodně mi to pomohlo.

21. Měl/a jste po propuštění z výkonu trestu někdy znovu problémy s dodržováním zákona? Co by pro Vás znamenalo nové odsouzení k trestu odnětí svobody? Neměla, jelikož jsem nástup do výkonu brala jako šanci začít znovu. Chopila jsem se toho a překopala jsem si celý život. Takže je ze mě úplně jiný člověk. A tento život se mi líbí a jsem v něm šťastná. Co by to znamenalo? Ztratila bych rodinu, zklamala je, zklamala sama sebe a už bych si sebe nevážila, toto by bylo pro mne nepřipustné.

22. Pociťujete ještě nyní nějaké následky, které má Vaše předchozí uvěznění na Váš současný život? Pokud ano, jaké? Nepociťuji, se svou minulostí jsem se srovnala a teď z ní naopak čerpám a nestydím se za ni. Patří ke mně. Vyučuji budoucí sociální pracovníky a jsem takový živý příklad, s čím se v praxi mohou sejit. Dokonce svou minulost ani netajím. Jsem na sebe pyšná, kde jsem teď, a co jsem vše dokázala.

23. Jak se k Vám chovají lidé, kteří o Vašem předchozím uvěznění vědí? Chovají se ke mně hezky, váží si mě, že jsem vyhrála boj nad drogami a trestnou činností.

24. Co Vás nejvíce motivuje k tomu, abyste po propuštění již nepáchal/a trestnou činnost? Nejvíce mě motivuje rodina, děti. Taky lidi kolem mě.

Příloha č. 4: Odpovědi respondentky D

1. V jakém typu věznice jste svůj trest vykonával/a? Věznice s dozorem, po polovině trestu jsem byla přeřazena do dohledu

2. Jakou dobu jste ve vězení strávil/a? 3 roky, celkem jsem byla odsouzena ke 4 rokům

3. Kolikrát jste byl/a ve výkonu trestu? 1x

4. Jaké byly Vaše pocity po nástupu do věznice? *Strašné – naprostá ztráta důstojnosti, strach,*

5. Jak se k Vám chovali ostatní spoluvězni? *Různě – některé s nedůvěrou, nevěděly, co ode mne čekat, většinou si mě moc nevěšimaly, pokud neměly pocit, že je nějak omezují.*

6. Setkal/a jste se při výkonu trestu s útoky (slovní či fyzické) vůči Vám ze strany spoluvězňů? Pokud ano, jakým způsobem probíhaly a jak jste to řešil/a? *Ano, tomu se ve vězení nedá vyhnout, lze to jen omezit, vyhýbat se určitým situacím, mlčet, i když se domníváte, že jste v právu, nechat některé věci být, nedráždit kobru bosou nohou.*

7. Pozoroval/a jste mezi ostatními odsouzenými ve vězení nějaké zakázané aktivity, například ve smyslu užívání návykových látek, používání mobilních telefonů nebo tetování? *Všechno vyjmenované se děje, často i za podpory pracovníků vězeňské služby, zároveň je to samozřejmě zakázáno a tedy i trestáno.*

8. Co pro Vás bylo ve výkonu trestu odnětí svobody nejnáročnější? *Stesk po blízkých, strach z budoucnosti.*

9. Trpěl/a jste ve výkonu trestu nějakými zdravotními problémy? Například bolesti hlavy, bolesti břicha, nespavost, nevolnosti, ... *Ne, jen zpočátku depresi, a jednou zablokování zad z těžké práce. Měla jsem štěstí, protože dobrat se ve výkonu trestu slušného lékařského ošetření, je jako vyhrát ve sportce.*

10. Jakým způsobem Vám personál věznice pomáhal vyrovnat se s uvězněním? *Je to jako všude, někteří lidé jsou slušní a dělají svou práci dobře a jiní ne. Těch druhých je asi víc, a tak je běžné, že vás uráží, jsou sprostí apod.*

11. Jakých aktivit pod vedením zaměstnanců věznice (např. kroužky, terapie, bohoslužby) jste se ve výkonu trestu účastnil/a? *Šití, loutkové divadlo, vybíjená, pingpong*

12. Hodnotíte z dnešního úhlu pohledu tyto aktivity jako užitečné pro Vaši přípravu na propuštění a život mimo vězení? *Pro mě tyto aktivity z hlediska života mimo vězení neměly žádný význam, měla jsem dost aktivit před výkonem trestu a i po něm, ale měly velký význam pro moje fungování v trestu, za celou dobu jsem se nenudila, což ale zdaleka neplatí o každém.*

13. Snažil/a jste se o podmíněné propuštění? *Ano, snažila, první žádost mi byla zamítnuta, ačkoliv jsem splňovala všechny zákonné podmínky, na druhou žádost jsem byla podmíněně propuštěna.*

14. Jakým způsobem jste se připravoval/a na propuštění z výkonu trestu? Jak Vám s tím pomohl vězeňský personál? *Nepřipravovala jsem se nijak speciálně a nemyslím, že by mi vězeňský personál nějak pomohl. Pomáhalo mi, když se ke mně chovali slušně.*

15. Doporučil Vám vězeňský personál kontaktovat po propuštění některou z neziskových organizací? *Spolupracovala jsem již ve výkonu trestu s neziskovou organizací.*

16. Využil/a jste po propuštění kromě Rubikonu služby některé z dalších neziskových organizací? Jakým způsobem jejich práce s Vámi probíhala? *Ne*

17. Jak jste prožíval/a Váš návrat do běžného života po propuštění z výkonu trestu? *Byla jsem šťastná, že už to mám za sebou, hlavně, že už nevidím některé lidi jak z řad zaměstnanců, tak i odsouzených.*

18. Poznamenal výkon trestu odnětí svobody Váš rodinný život? Pokud ano, jak? *Ano – odcizení, které se těžko napravuje.*

19. Měl/a jste problém sám/sama sehnat zaměstnání? Ano, záznam v rejstříku je problém u většiny zaměstnavatelů.

20. Musel/a jste po návratu z výkonu trestu vyhledat odbornou pomoc, například psychologa? Ne

21. Měl/a jste po propuštění z výkonu trestu někdy znovu problémy s dodržováním zákona? Co by pro Vás znamenalo nové odsouzení k trestu odnětí svobody? Ne. Nové odsouzení k trestu odnětí svobody je pro mě nepředstavitelné, ale myslím, že bych to už zvládla lépe, protože už to znám.

22. Pociťujete ještě nyní nějaké následky, které má Vaše předchozí uvěznění na Váš současný život? Pokud ano, jaké? Exekuce, do které jsem se dostala výkonem trestu a která ovlivňuje můj každodenní život.

23. Jak se k Vám chovají lidé, kteří o Vašem předchozím uvěznění vědí? Stýkám se jen s těmi, kteří s tím nemají problémy, nebo o tom nevědí. Ale vím, že hodně lidí, s kterými jsem se stýkala dříve to prostě nechápu nebo odsuzují a s těmi se nestýkám. Svůj trest jsem si odseděla a nebylo to snadné a nemám chuť se stále omlouvat.

24. Co Vás nejvíce motivuje k tomu, abyste po propuštění již nepáchal/a trestnou činnost? Nemám potřebu páchat trestnou činnost, ale kdybych měla, tak jako motivace vzpomínka na výkon trestu s lidmi, s kterým bych chtěla být dobrovolně ani týden, jistě stačí.

Příloha č. 5: Odpovědi respondentky E

1. V jakém typu věznice jste svůj trest vykonával/a? D, C, B

2. Jakou dobu jste ve vězení strávil/a? 14,5 let

3. Kolikrát jste byl/a ve výkonu trestu? 1x

4. Jaké byly Vaše pocity po nástupu do věznice? Moje pocity byly velice špatné, myslela jsem si, že to nemohu přežít. Ten pocit se nedá moc vysvětlit. Nakonec jsem přežila.

5. Jak se k Vám chovali ostatní spoluvězni? Byly docela v pohodě, protože jsem se nedostala do cely s cikánkami.

6. Setkal/a jste se při výkonu trestu s útoky (slovní či fyzické) vůči Vám ze strany spoluvězňů? Pokud ano, jakým způsobem probíhaly a jak jste to řešil/a? Přímo mně se útoky netýkaly, ale pokud jsem o něčem věděla, tak jsem řešila s kompetentními pracovníky VS

7. Pozoroval/a jste mezi ostatními odsouzenými ve vězení nějaké zakázané aktivity, například ve smyslu užívání návykových látek, používání mobilních telefonů nebo tetování? Používání návykových látek, u chlapů mobily

8. Co pro Vás bylo ve výkonu trestu odnětí svobody nejnáročnější? *Vyjít s lidmi s úplně jinou mentalitou, hygienickými návyky, různými psychickými poruchami a nebylo se kde schovat.*

9. Trpěl/a jste ve výkonu trestu nějakými zdravotními problémy? Například bolestí hlavy, bolestí břicha, nespavostí, nevolnostmi, ... *NE*

10. Jakým způsobem Vám personál věznice pomáhal vyrovnat se s uvězněním? *Nijak, musela jsem sama. Ukázat sebemenší slabost, bylo by zle.*

11. Jakých aktivit pod vedením zaměstnanců věznice (např. kroužky, terapie, bohoslužby) jste se ve výkonu trestu účastnil/a? *Arteterapie, cvičení, jóga, ruční práce, divadelní kroužek*

12. Hodnotíte z dnešního úhlu pohledu tyto aktivity jako užitečné pro Vaši přípravu na propuštění a život mimo vězení? *Ne, ale bylo fajn*

13. Snažil/a jste se o podmíněné propuštění? *Ano, uspěla jsem*

14. Jakým způsobem jste se připravoval/a na propuštění z výkonu trestu? Jak Vám s tím pomohl vězeňský personál? *Nepotřebovala jsem pomoci, měla jsem plně funkční rodinu, výborné zázemí, finanční zajištění, vracela jsem se domů.*

15. Doporučil Vám vězeňský personál kontaktovat po propuštění některou z neziskových organizací? *Ne*

16. Využil/a jste po propuštění kromě Rubikonu služby některé z dalších neziskových organizací? Jakým způsobem jejich práce s Vámi probíhala? *Do Rubikonu jsem se dostala náhodou, šla jsem na výběrové řízení ohledně tréninkového místa na pozici asistentky kanceláře, zůstala jsem do dnes. Jinou neziskovou organizací jsem nekontaktovala.*

17. Jak jste prožíval/a Váš návrat do běžného života po propuštění z výkonu trestu? *Byla jsem ráda, že mám klid od lidí.*

18. Poznamenal výkon trestu odnětí svobody Váš rodinný život? Pokud ano, jak? *Nepoznamenal.*

19. Měl/a jste problém sám/sama sehnat zaměstnání? *Ne, šla jsem pouze do Rubikonu a vyšlo mi to. Jinak jsem měla domluvenou práci přes známého.*

20. Musel/a jste po návratu z výkonu trestu vyhledat odbornou pomoc, například psychologa? *Ne, sama bych nevyhledala, ale musela jsem z nařízení soudu při podmíněném propuštění.*

21. Měl/a jste po propuštění z výkonu trestu někdy znovu problémy s dodržováním zákona? Co by pro Vás znamenalo nové odsouzení k trestu odnětí svobody? *Ne, zákony dodržuji a již nikdy bych do VTOS nechtěla.*

22. Pociťujete ještě nyní nějaké následky, které má Vaše předchozí uvěznění na Váš současný život? Pokud ano, jaké? *Ne, nepociťuji.*

23. Jak se k Vám chovají lidé, kteří o Vašem předchozím uvěznění vědí? *Úplně v pohodě, nikdo mi nic nevytýká ani nepřipomíná.*

24. Co Vás nejvíce motivuje k tomu, abyste po propuštění již nepáchal/a trestnou činnost? *Vše, hlavně moje rodina, manžel, syn.*